

1418

Beste,

dit nummer van ons tijdschrift begint traditioneel met een dankwoord aan allen die ons het voorbije jaar steunden. Iedereen in onze kring werkt belangeloos en vrijwillig, hard en met veel inzet, maar materiële (en morele) ondersteuning appreciëren we altijd heel erg. En de mensen die ons daarbij extra steunden worden dus traditioneel jaarlijks nog eens bij naam in de bloemetjes gezet.

Misschien het ogenblik om te tonen dat ook jij een hart voor ons gezamenlijk erfgoed hebt?

Zoals al aangekondigd, gaat Berla dit jaar bijzondere aandacht besteden aan de herdenking van de eerste wereldoorlog, een ellende die net een eeuw geleden eindigde.

Er verschijnen dus extra-artikels rond dit onderwerp, wat niet wil zeggen dat we het overige erfgoed uit het oog verliezen... En u mag ook al uitkijken naar onze tentoonstelling (en nog veel meer) over WO1, die in het najaar zal georganiseerd worden.

Constructieve hulp, van welke aard ook, kunnen we steeds gebruiken en blijft erg welkom.

De gemeente en de cultuurraad zijn heel erg behulpzaam, maar *de ware schatkamer* van informatie over die periode ligt nog altijd bij de bevolking van hier.

Dus als u nog foto's, voorwerpen, verhalen,... over die periode in onze gemeente heeft, contacteer ons dan alsjeblief: er moet nog veel interessants op zolders en in oude koekendozen liggen te slapen!

En om af te ronden: namens alle mensen in de Raad van Bestuur: het allerbeste voor jullie en allen die jullie dierbaar zijn, dat het een aangenaam jaar moge worden...

Eric Van Baelen,
ondervoorzitter.

Is erfgoed ook iets dat jij belangrijk en waardevol acht? Wil je ons een steuntje in de rug geven?

Wel, kom dan ook als lid bij onze kring en help ons de waardevolle zaken van gisteren door te geven aan allen die na ons komen...

Hoe?

GEWOON LID: stort € 20 op rekening BE80.7380.4197.7477 met vermelding van jouw email of jouw postadres of nog beter:

STEUNEND LID: stort € 40 op rekening BE80.7380.4197.7477 met vermelding van jouw email of jouw postadres.

En samen zorgen we dat ons gezamenlijk verleden niet vergeten zal worden.

Zin om het erfgoed van onze gemeenschap beter te (leren) kennen?

Vorig jaar schreven we dat de motor van Berla een beetje boven z'n gezonde toerental draaide... en dat is sindsdien eigenlijk niet veranderd...

Er lopen heel wat projecten, onder andere al de voorbereidingen voor de herdenking van de eerste wereldoorlog dit jaar, en ondertussen moet de "gewone" machine ook blijven draaien: er is ons archief, de permanenties, de praatcafés, allerlei activiteiten, administratie, enz.

En dan al de zaken die soms wat onder de radar blijven: opzoeken doen, op jacht gaan naar gegevens, foto's van de huidige toestanden maken, oude foto's thuisbrengen, stukken ronddragen, contacten onderhouden, ga maar door...

En dat zijn dan alleen nog maar de lopende zaken: wat is eigenlijk *jouw favoriete onderwerp* om eens onder handen te nemen? Want "erfgoed" is véél breder dan wat het op het eerste zicht lijkt... en elk nieuw interessegebied is een verrijking voor onze kennis.

Zoals vroeger al gezegd: er bestaat geen "kleine" hulp: àlle beetjes helpen en verbeteren de situatie!

Interesse? Contacteer ons dan even op erfgoedberla@live.com

of via ons postadres **Brusselsesteenweg 44 bus 1 – 1860 Meise**
of spreek gewoon eens iemand van **onze bestuursleden** aan.

Maar je kan ons ook al een heleboel helpen door lid te worden!

In 2018 blijft het lidgeld net hetzelfde als de vorige jaren: **€ 20**.

Daarmee steun je ons al een heel eind en kunnen we beter zorgen dat wat hier vroeger reilde en zeilde ook voor de toekomst bewaard én gekend zal blijven. Je krijgt er een tijdschrift voor, praatcafés, activiteiten en je zorgt dat we dat ook allemaal kunnen blijven betalen.

Maar wil je ons een **bijkomend steuntje** in de rug geven?

Wel, wordt dan **steunend lid**, dat kost **€ 40**, maar betekent voor ons heel wat extra-ademruimte om voor de kennis van ons verleden te kunnen zorgen. En buiten het financiële ook een grote morele steun. En we zetten traditioneel ieder jaar ook even die steunende leden persoonlijk in de bloemetjes in onze erelijst van gulle schenkers. In 2017 waren dat bijvoorbeeld (in alfabetische volgorde):

Urbain Ameryckx, Hedwig Begyn, Marcel Belgrado, Jan Bogaerts, Herwig Cornelis, Lodewijk De Decker, Carl De Keersmaecker, Jan De Meuter, Willem De Ridder, Roland De Schutter, Jos Emmerechts, Alex Geeroms, Roger Heyvaert, Willy Kerremans, Roger Moreau, Bob Nicolaes, Edithe Sacré - Van Daelen, Marie-Jeanne Thaelemans, Eric Van Baelen, Gerard Van Den Berg, Raph Van den Steen, Roel Van Der Stighelen, Ann Van Dievoet, Lut Van Ransbeeck, Lucianus Van Rompaey, Walter Vandeperre, Emiel Vareman, Dirk Verbelen, Jan Verbelen, Sofie Willems.

Toon dus jouw hart voor erfgoed en kom er in 2018 (opnieuw) bij.

Je kan het lidgeld (mocht je dat nog niet gedaan hebben) overmaken naar onze rekening

BE80-7380-4197-7477

Met in de **mededeling** jouw **e-mail-adres** (of, indien je dat niet hebt: jouw postadres).

Met al onze dank bij voorbaat !

JAN BAPTIST PHILEMONDUS DENIL EEN WOLVERTEMNAAR EN OORLOGSVRIJWILLIGER IN DEN GROOTEN OORLOG

Marc Gillisjans

GEBORTEAKTE, N° 10^e.

Ten jare duizend achthonderd vier-en-negentig, den vier en twintigsten 4 December — om negen ure voor middag, is voor Ons *Herricus van Cauwelaert Burgemeester* Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der *Gemeente van Wolvtem*, Arrondissement *Bommel*, Provincie Brabant, verschenen *Dionysius Denil*, oud negen en twintig jaren, beroep *tuinbergier* geboren te *Holvelthem* wonende alhier *Rossem, zijk 7, N° 26* die ons heeft vertoond een kind van het mannelijk² geslacht, hetwelk hij verklaard heeft geboren te zijn in zijn moeders gitteren — om vier ure 's morgens, van hem vertochen en van zijne echtgenote *Maria Catharina De Pauw*, oud twintig jaren, her- *Bergierster*, wonende en geboren alhier en ovan welk kind hij verklaard te geven de *vromamen Jan Baptist Philemondus*

Gemele vertooning en verklaring gedaan in tegenwoordigheid van *Jan Baptist Terwilligen* oud vier en zestig jaren, beroep *tuinbergier*, wonende alhier, en van *Ludwig De Bock* oud vijf en twintig jaren, beroep *landbouwer*, wonende alhier

En na voorlezing der tegenwoordige akte ontvangen te hebben, hebben den vader en de geboortegemeente om auctoriteitshand

Denil Denil *Jan Terwilligen* *L. De Bock* *J. Van Cauwelaert*

Jan Baptist Philemondus Denil werd geboren te Rossem, een gehucht van Wolvtem, op zondag 23.12.1894 om 4 uur 's morgens en stierf er op 73-jarige leeftijd op zaterdag 13.05.1967.

Hij huwde op 21.05.1920 in de kerk van Rossem met de één jaar oudere **Maria Francisca Verhavert** (1893-1972), afkomstig van de Marselaarmolen te Steenhuffel.

Hij was zoon van **Denis Denil**, handelaar-herbergier, stichter van de gilde van Sint-Medardus te Rossem, en **Maria Catharina De Pauw**, een gezin met vier kinderen – Philemons twee zusjes overleden reeds een paar maanden na hun geboorte en z'n broer Jef stierf op 29.08.1919 op 22-jarige leeftijd.

Hij groeide op onder de kerktoren van Rossem. Van zijn schooltijd is weinig geweten: in kleine dorpjes, zoals Rossem er een was, had men drie studie jaren samen in één klaslokaal. Alhoewel er toen nog geen leerplicht bestond¹, volgde hij lessen bij zijn oom, meester Pieter Jozef Denil² (x *Melanie Van Assche*) die geen kinderen had en bij

wie Philemon kind aan huis was. De meester bracht hem zijn kennis van bloemen en planten over zodat Philemon besloot om tuinier te worden.

Drie dagen voor zijn 17de verjaardag vertrekt hij - als hovenier in wording- op 20.12.1911 naar Sint-Agatha-Berchem (naar de Dreefstraat alias Potaerdegatstraat nr. 136) en komt op 13.02.1913, na veertien maanden, terug naar Rossem.

Hij vertrekt dan op 11.03.1913 naar Esneux (route de Poulseur 3)³, een gemeente gelegen aan de Ourthe in de provincie Luik; bezoekt in mei een paar dagen Chaudfontaine en komt op 06.06.1913 voor enkele dagen terug naar Rossem. Daarna vertrekt hij terug naar Esneux en vanaf 30.07.1913 verblijft hij dan op het Château du Bois in Tournich (tegen Aarlen) en dit tot 10.09.1913.

³ Waarschijnlijk volgde hij er lessen in de tuinbouwschool en werkte als tuinman in de orangerie en moestuin van het Château du Rond-Chêne (bewoond tot 1914 door de schatrijke aangenomen dochter van Georges Montefiore-Levi), het was gekend voor zijn bloementuin waar hij met zaden kon experimenteren.

¹ De leerplicht werd in België in mei 1914 opgelegd.

² Hij was schoolmeester te Rossem van 1885 tot 1920, waar hij zijn vader opvolgde.

Rossem-dorp, rechts z'n ouderlijk huis (met uithangbord): de herberg Denil - De Pauw.

De tuin achter de herberg.

Twee dagen later wordt hij vermeld met adres te Jette, rue du Miroir 110. Hij maakt uitstappen in de omgeving, onder andere naar de tuinen van de Kleine Zavel te Brussel en naar Waterloo (12.09.1913), waar hij het slagveld bezoekt.

De gemeente had ondertussen een *Dossier milice 1914 – registre d'inscription* aangelegd.

Philemon wordt ingeschreven met nummer 1 en we lezen: "*résidence actuelle à Esneux, profession jardinier, taille 1,61 m, degré d'instruction plus complète primaire, pas de condamnations, s'est présenté lui-même, le père négociant*".

Tussen 01 en 30.06.1913 werd dan eveneens voor de lichterding 1914 het *Modèle n° 1 - Milice Nationale - Province de Brabant - Registre d'Inscription* geopend en ingevuld. Wolvertem behoorde tot het 25ste Militiekanton en Philemon komt voor op de lijst van veertig op te roepen jongens onder het nummer 12.

Alles wordt in het Frans genoteerd en zo weten we dat hij geschikt werd bevonden voor alle wapens en dat zijn kennis verder reikte dan alleen maar lezen en schrijven; hij had ook geen reden opgegeven om een vrijstelling van dienst te bekomen.

1914

De wet van 08.05.1847 bepaalde dat jongens pas zouden worden opgeroepen in hun 20^e levensjaar en meestal gebeurde dit in september.

Op 19.06.1914 bood veldwachter Karel Van Campenhout zich per velo aan ten huize Denil met een oproepingsbrief voor Philemon. Deze wordt daarin gemaand om op 01.07.1914 voor de *geschiktheidsraad*⁴ te verschijnen. Vader Denis Denil tekent deze brief voor ontvangst.

Deze jonge mannen die hun oproepingsbrief kregen zouden in september onder de wapens moeten.⁵ Maar gezien de algemene mobilisatie op 31.07.1914 werd afgekondigd, kon door de wet van 04 augustus de *klasse 1914*, waartoe Denil behoorde, onmiddellijk onder de wapens worden geroepen.

Het zou er niet meer van komen want Wolvertem werd op 20.08.1914 bezet.⁶

Philemon bleef gezien de omstandigheden verder in het ongewisse en wanneer op 04.08.1914 de oorlog uitbreekt is hij thuis aan het werk. Brussel wordt op 20 augustus bezet en dezelfde dag nog beginnen Ulanen Wolvertem en Imde te verkennen.

Enkele dagen later, we schrijven 24.08.1914, vond in de vlakte van Imde een treffen plaats tussen Duitsers en Belgen, gekend als *de slag bij Imde*.

Denil, op vraag van zijn nonkel, meester Jos, was één der eersten op het slagveld en hielp hier bij het bergen van doden en gewonden die hij naar de meisjesschool van het klooster van Rossem bracht.

In Slozen wordt die dag de 51-jarige J.B. De Smedt op de openbare weg doodgeschoten.

Op 02.09.1914 dringen Duitse soldaten de kerk van Rossem binnen, snijden de klokkzelen door, beschadigen het kerktuurwerk en zagen de

⁴ Waarschijnlijk te Vilvoorde.

⁵ Na hun opleiding verschenen zij in januari 1915 aan het front. Onze streek was toen reeds bezet zodat deze jongens niet meer weggeraakten.

⁶ Op 20 augustus lag het 1^e Eskadron von Wedel van het 3^e Ulanen-Regiment van de 2^e Kavallerie-Division in bivak te Wolvertem (uit: *Die Deutsche Kavallerie in Belgien und Frankreich 1914*, blz. 31 door M. von Poseck).

trappen van het oksaal af tot in de toren. Verder plunderden zij nog een tiental huizen.⁷

Enkele dagen later, namelijk op 05.09.1914, pleegt een Duits soldaat geweld op een getrouwde vrouw.

Op 27.09.1914 worden vier burgers uit Slozen krijgsgevangen genomen en naar Duitsland gevoerd. Het waren de broers Jan (14) en Louis (17) Verlinden, hun stiefvader Frans De Hondt (51) en de zinloze Gust Roelants (30).

Nog dezelfde dag worden alle mannen en de pastoor tussen 7 uur en 16 uur tussen de aanvallende Duitse soldaten gedreven terwijl de Belgische kanonnen hen bestookten⁸.

Door al deze feiten die zich onder de ogen van Philemon afspeelden, opgezweept door een sluwe, chauvinistische Belgische pers en met een rechtvaardigheidsgevoel van huis uit meegekregen, moest het onrecht door een vreemde mogendheid bedreven, gestraft worden. "*Vlamingen gedenk de Guldensporenslag*" was ook nog zo'n goedkoop lokmiddel om Vlaamse jongens in het verweer te laten gaan tegen de bezetter.

Philemon vertrekt dan ook met de leus van zijn moeder: "*Ga maar jongen, voor God en Vaderland*".

Wanneer en waar hij zich meldde als vrijwilliger zijn we niet te weten gekomen. Er bestonden hiervoor *getuigschriften model 32* voor zij die wensten als vrijwilliger te dienen.

Wel vonden we in zijn militair dossier⁹ een verklaring van de burgemeester van Wolvertem

⁷ *Geschiedenis van Wolvertem door t' Kint, Verhasselt en Lefèvre, blz. 647.* Deze slag wordt beschreven in het *Bulletin Belge des Sciences Militaires: deel II, n° 3 van 09/1926.* Zie ook *Le Soir van 25.08.1933 (Le Combat d' Impden door majoor L. Tasnier).*

In feite is "*de Slag van Imde*" een verkeerde vertaling van "*Le Combat d' Impden*". Van een slag spreekt men slechts als alle middelen ontplooid zijn geworden, bijv. de slag aan de Yzer; een schermutseling is dan weer een gebeuren tussen voorposten of kleine groepjes soldaten. We zouden hier te Imde eerder moeten spreken van "*de Gevechten van Imde*".

⁸ Archief van het bisdom: oorlogsverslagen WO1: parochie Rossem door pastoor Van Opstal.

⁹ Kwartier Koningin Elisabeth, blok 6C – Everestraat 1 te 1140 Brussel: dossier Denil.

waarin deze schrijft dat Denil op 28.01.1915¹⁰ naar Holland was vertrokken.

In januari 1915 was de Duitse aanwezigheid in het grensgebied nog beperkt en hield weinig risico in. Waarschijnlijk is hij zo via Vlissingen en Engeland in Frankrijk geraakt om de Belgische Krijgsmacht te verwoegen.¹¹

Op een lijst van miliciens der lichte 1914, die verwittigd zijn van de controle door de Duitse Overheid op donderdag 28.01.1915 te 12 uur in Wolvertem verricht, staat Denil ingeschreven met achter zijn naam in anilinstift "*wijgerde te teekenen*" hetwelk in potlood werd overschreven met "*vertrokken*".

Op de controle van 08.02.1915 der militairen van de lichte 1914 komt hij niet meer voor bij de verwittigde personen.¹²

¹⁰ Nochtans staat in zijn Livret de mobilisation "*entrée à l'armée le 02.01.1915*"! Hij is dus vertrokken op een moment dat Brabant en Antwerpen niet meer in het etappengebied gelegen waren; dus minder controle onderweg.

Logischerwijze zal hij wel de kortste weg genomen hebben naar de Hollandse grens. Dus van Rossem over Steenhuffel, Malderen, ergens de Schelde over en vandaar naar Sint-Niklaas. Van hieruit was de kortste weg naar de grens richting De Clinge en zo naar Hulst, waar een vluchtelingenkamp was. In Terneuzen kon men bij de Belgische consul een biljet krijgen om de Schelde over te steken en zo verder naar Vlissingen om een paspoort voor Engeland te verkrijgen. Zo arriveerde hij waarschijnlijk in Folkestone waar de binnenkomende vrijwilligers werden opgevangen om doorgestuurd te worden naar Frankrijk waar ze dan op de Citadel van Calais een eerste verhoor, doktersonderzoek, vaccinatie,... ondergingen, tekenden voor oorlogsvrijwilliger en "*apte pour le service*" werden verklaard. Ze werden ingekwartierd in de nog niet afgewerkte *Nouvelle Mairie* wat er op neerkwam dat ze een slaapplek werden toegewezen met half-rot stro en vol luizen... verder niets: geen bestek, geen uitrusting, geen eten en drinken, niets! En daarna ging het per stoomboot naar Cherbourg en met de trein naar Le Mans.

¹¹ We reconstrueerden zijn reisweg aan de hand van een verslag nagelaten door Frans Van der Veken uit Nieuwenrode die dezelfde week als Philemon was vertrokken, evenals hem dezelfde dag aankwam in Parigné en eveneens dezelfde dag van hieruit vertrok met de trein naar het front: eindstation Adinkerke.

¹² Gemeentearchief Wolvertem, doos 310: militairen 1870-1914.

1915

Uit zijn *Livret* weten we dan weer het volgende: "*Denil Philémon, n° matricule 58854, célibataire, jardinier, soldat volontaire de guerre; taille 157 cm; cheveux noirs, moustache châtaine, entrée à l'armée le 02.01.1915*".

Uit een *Livret de Mobilisation - Mobilisatie-Zakboekje* halen we dan weer dat hij behoorde tot de "*4e legerdivisie¹³, 8e linieregiment, 4e bataljon, 2e compagnie. Stamboeknummer 108/58 854, militieklasse—1914 1915 4e D.A. depot III L.K. T.A.G.¹⁴; 3e wervingsbureel Brussel*".

In zijn militair dossier wordt gemeld dat hij van **04.02.1915** tot **17.06.1915** in het *Centre d'Instruction* verbleef.¹⁵

Dit was het kamp van *Parigné L'Evêque* blijkens een postkaart die op 23.06.1915 door een zekere Madame Jousse verstuurd werd om hem het beste en veel geluk te wensen. Een kaart aan hem verstuurd uit Angers vanwege Georgette Renardeau verklapt dat hij er bij de 5e Cie was ingedeeld.¹⁶

De oorlogsvrijwilligers werden in Frankrijk achter het front teruggetrokken in opleidingscentra te Fécamp en rond Le Mans in de legerkampen van Auvours en Parigné L' Evêque.

¹³ Deze 4e Legerafdeling onder luitenant-generaal Michel was een overwegend Franstalige divisie en verbleef van eind 1914 tot begin 1917 in het noordelijk deel van het Yzerfront met kantonnement in Wulpen. In mei-juni 1917 was de divisie actief in de sector Steenstrate en in april 1918 vocht ze mee in de omgeving Merkem. Ze werd eveneens ingezet bij het bevrijdingsoffensief in september 1918, stond van 14 tot 31 oktober 1918 in eerste linie en van 01 tot 11 november 1918 in reserve.

¹⁴ L.K. = Legerkorps; T.A.G. = Troupes des Auxiliaires du Génie.

Het 8e Linie werd ook het 8e Piotten genoemd.

¹⁵ Uit andere gegevens in zijn militair dossier blijkt dan weer dat hij al op 02.02.1915 in Parigné arriveerde, dat hij op 04.02.1915 "*en service actif*" werd gesteld en dat hij reeds op 04.06.1915 "*op 't front*" kwam.

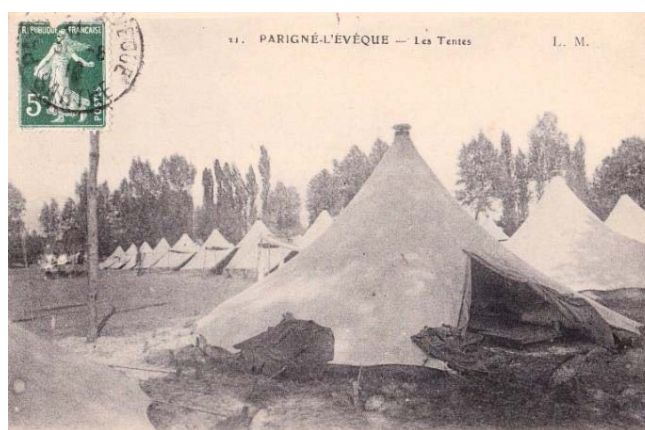
¹⁶ Van deze Georgette zal hij ook nog op 01.08.1915 vanuit Le Mans een briefkaart ontvangen. In december 1914 was in Le Havre een *Bureau de Correspondence* opgericht: brieven voor het bezette België gingen via Engeland en Nederland.

Na hier nog wat in burgerkleding te hebben rondgelopen, werd hij ingelijfd bij de piotten, kreeg een wit lijnwaden oefenuniform van het Franse leger en werd daarna gedrild.

Hun basisopleiding als infanteriesoldaat (enkele maanden) stelde niet veel voor vermits er onvoldoende geschoolde krachten hiervoor aanwezig waren: alle dagen marcheren, drill, gymoefeningen, schietoefeningen en op het eind van hun opleiding kregen ze een blauw Frans uniform (vandaar *les bleus*).

Ze lagen er met 16 compagnies vrijwilligers, sliepen er op slecht gevulde strozakken en in tenten; vanaf eind februari kwamen er barakken.

Hij maakte hier voor het eerst kennis met het eentonige en ruwe soldatenleven, ontberingen en de eentalig Franse opleiding en bevelen. Vermits hij goed Frans sprak had hij ginds in Parigné al vlug contact met de bevolking. Algemeen geweten was dat jongens die Frans kenden er vlug een "postje" bekwamen.

Zijn opleiding hier duurde een vijftal maanden maar de wapen- en schiettechniek die hij er kreeg bleef ondermaats. Veertien dagen oefenen met een oud geweer en tien kogels per dag verschieten moest volstaan.

Vanaf 1915 stroomden de opgeleide vrijwilligers toe aan het front waar ze, meestal met de trein vanuit Le Mans over Calais toekwamen in Adinkerke.

Van daaruit ging het te voet naar het front met een soldij van 30 centiem per dag.

Van **17.06.1915** tot **11.08.1915** diende hij voornamelijk wacht te lopen en de natte, modderige loopgraven uit te bouwen of te herstellen met zandzakjes. Verder prikkeldraad plaatsen en aanleggen van artilleriestellingen, schuilplaatsen bouwen voor observatieposten,...

Vier dagen in eerste linie, vier dagen in tweede linie (500 m. meer achteruit; uitbouw loopgraven), vier dagen in reserve (1 km. meer naar achter; overdag slapen en 's nachts ¹⁷ naar eerste linie om loopgraven uit te bouwen, munitie aan te voeren,...), vervolgens enkele dagen "repos" (kantonnering in schuren en barakken) en dan terug naar de eerste linie.

Soms ook zes dagen op en zes dagen af.

Volgens zijn dossier was hij er op **18.09.1915** terug "...venu du centre d'instruction d'anciens militaires...".¹⁸ Hij zou steeds bij het 8^e Linie blijven.¹⁹

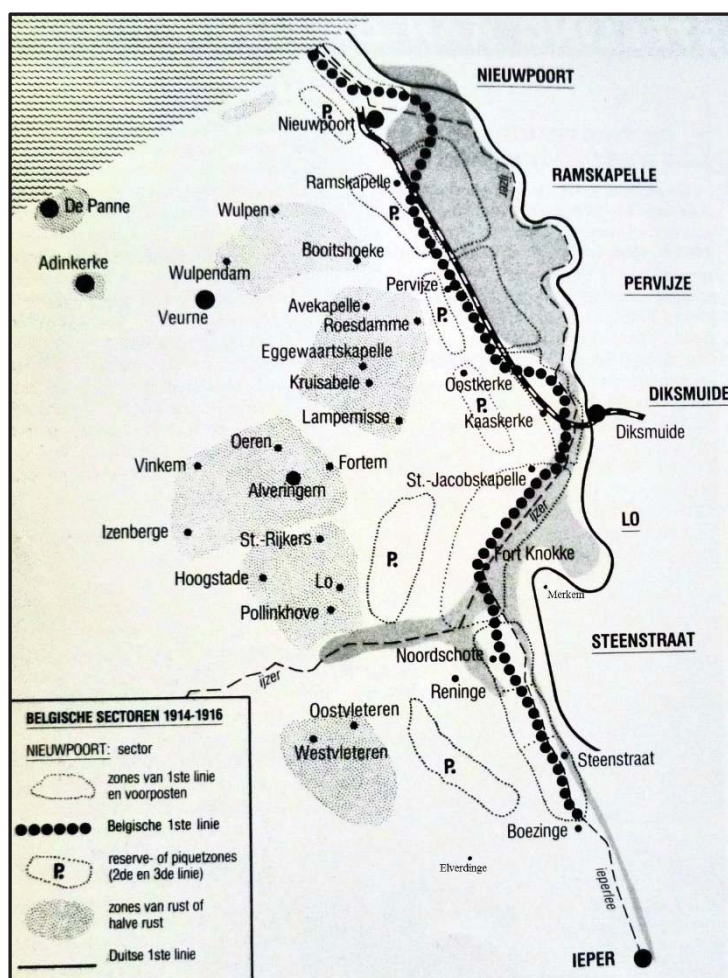
¹⁷ De nachten hadden een dubbele betekenis aan het front. Enerzijds was dit het meest gevaarlijke moment om verrast te worden door Duitse patrouilles, maar anderzijds bood de nacht de broodnodige bescherming voor de uitvoering van allerhande veldwerken op gevaarlijke plaatsen, voor de aflossingen en voor de uitvoering van eigen patrouilles.

¹⁸ in Parigné l' Evêque.

Vanaf september 1915 werden de levensomstandigheden wat beter en werd het regime: 4 dagen loopgraven (1ste lijn), 2 dagen in derde lijn = kantonnement in de ruïnes van Wulpen, 4 dagen loopgraven, 2 dagen in tweede lijn (piket en reserve), dan 8 dagen rust in Adinkerke.²⁰

In juli en augustus werden dan katoenen kakikleurige zomeruniformen uitgedeeld. En eind 1915 kregen ze een stalen *Adrian-helm* met de leeuwenkop.

Op **12.08.1915** wordt hij ziek naar een achterliggend hospitaal afgevoerd.²¹

¹⁹ (Linie)Regiment = 4 bataljons; bataljon = 4 compagnies; 1 compagnie = ongeveer 120 soldaten.

²⁰ Een vaste regel was er niet, men paste zich aan aan de omstandigheden: hoe rustiger de sector, hoe langer men in de loopgraven diende te blijven. 10 m voor de loopgraven dienden ze massa's pinnekedraad te spannen en zakjes vullen gebeurde in de derde lijn.

²¹ In zijn militair dossier is een fout in de datum geslopen want er wordt ook 12.08.1916 opgegeven!

Het weer was in het laatste trimester van 1915 afschuwelijk slecht. Hij moest er alle dagen werken in de plassende regen met schoenen waar de modder centimeters dik aan plakte. Gelukkig verbleef van maart tot oktober 1915 zijn regiment in de rustige **sector Ramskapelle**²². Vanaf eind oktober kregen ze hun winteruitrusting.

Van december 1915 tot mei 1916 zaten ze in de **sector Diksmuide**. In de loop van dat jaar kregen ze ook nog een ovale helm van het Franse type, een groene lange jas en broek, een vest van het Engelse type, zwaardere bottines en een kleine rugzak met een tentzeltje.

In december van dat jaar kreeg hij een kaart uit Leicester: een zekere Bertrand Menu schrijft aan Philemon II/3 dat hij diens legerportret via Zwitserland naar zijn ouders zal zenden.

We kunnen nu zijn wedervaren reconstrueren aan bewaard gebleven postkaarten die hij ontving en zelf naar zijn ouders, broer Jef en nonkel Jos zond vanuit de verschillende dorpen en steden waar hij voorbij getrokken was.

²² Vele van hun gevechtsposten lagen midden in het onder water gezette gebied in ruïnes of op opgehoopte grond, slechts te bereiken langs houten loopbruggetjes.

Doordat het leger een rotatiesysteem (*trench-cycle*) invoerde kunnen we zeggen dat gedurende de oorlog de soldaat ruim beschouwd voor 15% frontdienst deed, 10% “piket” (*direct inzetbaar*), 30% “demi-repos” (*werken uitvoeren in tweede lijn*), 25% rust en 20% “grote rust” (*eens per jaar voor 40 dagen in het hinterland, Frankrijk of Engeland waarbij dan ook nog training voorop stond*).

In de rustige sectoren veranderde het rotatiesysteem en bleven de troepen meestal langer ter plaatse.

In de winter deed men meestal vier dagen loopgrachten waarvan twee dagen wacht en twee dagen piket; acht dagen kantonnement (*5 km in het achterland*) en acht dagen “ver kantonnement”, ook “kleine rust” genoemd (*15 km in het hinterland in een schuur of stal*).

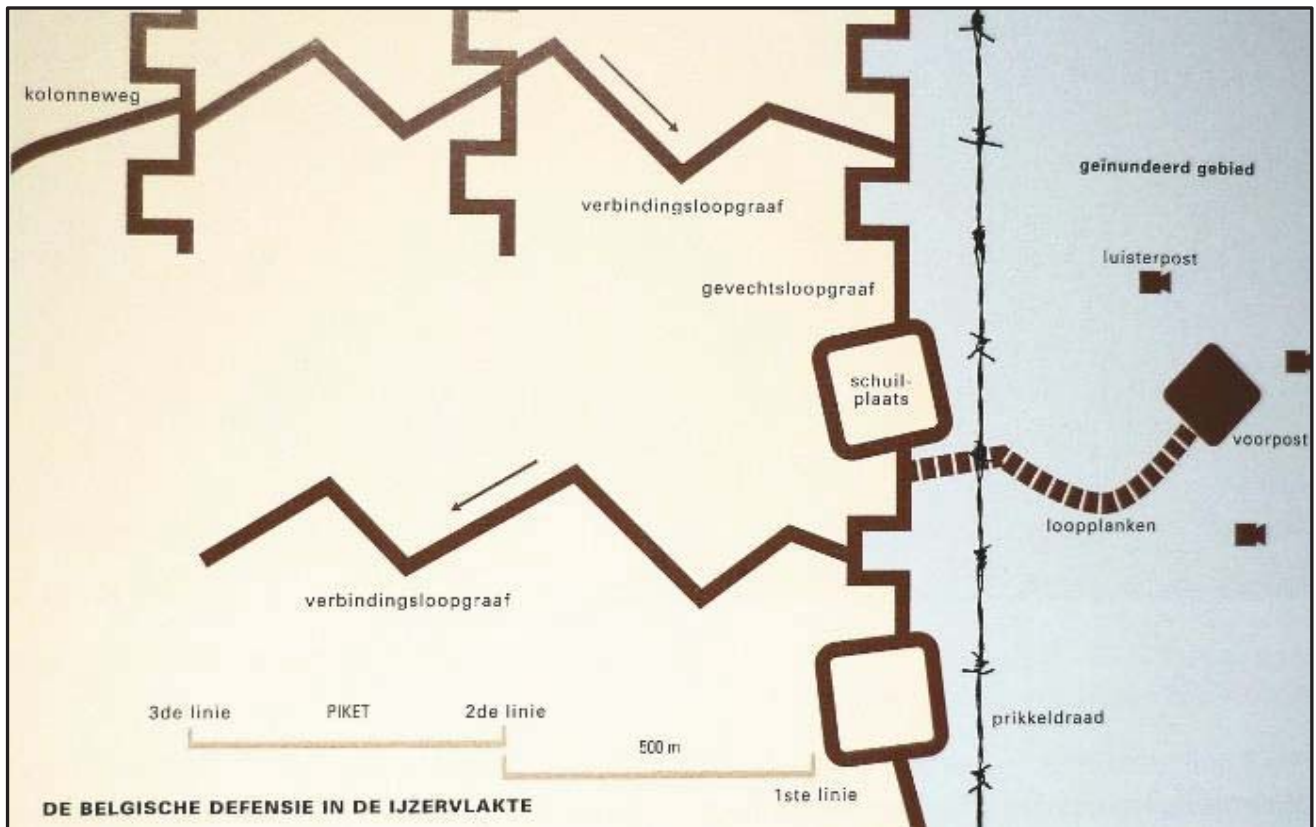
1916

13.02.1916: kaart uit Parigné aan “*Mon cher Denil*” van A. Marsaud.

27.04.1916: kaart uit Glasgow van Eva Lawson. Zij noemt hem “*Monsieur*” en vervolgt in perfect Frans dat ze hoopt hem weer te zien wanneer hij bij hen terug in verlof²³ komt.

²³ Om aan de verveling en moedeloosheid te ontsnappen werden ze tijdens hun rustperiode achter het front onderworpen aan oefeningen, inspecties, dagmarsen, voetbalwedstrijden, allerhande klussen,... Maar omdat boven aangehaalde maatregelen niet volstonden, werden vanaf 1916 klassen georganiseerd om de analfabeten te leren lezen en schrijven. Ook werden er vanaf 1917 taalcursussen Nederlands, Frans en Engels gegeven. De scheiding van hun familie viel velen enorm zwaar en er was groot misnoegen over de voedselschaarste. De soldaten kregen alleen nog taaie rijstbollen, vlees uit blik en bonen.

Franse en Engelse vrouwen zonden hen kleine pakjes met nuttige zaken (chocolade, tabak, talk, kousen, sjaals,...) vergezeld van hun adres en met de vraag om iets terug te schrijven. Alzo ontstonden de zogenaamde “*marraines*”. Belgische en buitenlandse frontblaadjes maakten in hun uitgaven plaats om de namen van soldaten en de adressen van potentiële *marraines* te publiceren. Gelukkigen onder hen, waaronder Philemon, mochten tijdens hun *congé* zelfs bij hun oorlogsmeter op bezoek; en ze stuurden soms een persoonlijke uitnodiging hiervoor vergezeld van een ticket om de reiskosten te betalen.

16.05.1916: kaart uit Parigné aan "Petit Sécateur" van B. Jousse.

01.08.1916: kaart uit Glasgow van Eva.

09.09.1916: kaart uit Hôpital n° 8 - Brest vanwege Madame Blanche Fonteneau "à mon ami sécateur, 4me division 8ieme de Ligne 2/3". Ze heeft goede herinneringen aan Philemon en is te Brest met haar man; Parigné is ver weg schrijft ze en ze denkt terug aan de tijd bij *maman Jousse*; zijn veldadres schijnt niet te kloppen want op de kaart wordt in rood bijgeschreven: "depot via Calais - Hopital Temporaire Broons cote du nord - Rennes". Verklaring hiervoor is dat hij op **12.08.1916** naar een hospitaal in het achterland geëvacueerd was.²⁴

01.10.1916: kaart uit Glasgow van Eva.

Na tot mei 1916 in de **sector Diksmuide**²⁵ gelegen te hebben, lag zijn regiment van juni 1916 tot maart 1917 terug in de "rustige" **sector Ramskapelle**.

²⁴ Zie hoger.

²⁵ Hier diende hij opnieuw loopgrachten te verstevigen, op wacht naar vooruitgeschoven posten te gaan maar door de sneeuw en de modderbrij zakte stilaan zijn moraal weg.

Ondertussen hadden de Belgen op 14.06.1916 ook hun uur aangepast aan het door de Duitsers op 01.05.1916 ingestelde zomertijd: de klok werd 1 uur vooruit gedraaid.

Denil met de Franse mitrailleur "Chauchat".

Denil met geweer.

De winter van 1916-1917 (voornamelijk januari en februari 1917) was ongemeen streng vertelde Philemon: sneeuw tot 30 cm hoog en temperaturen tot minus 20° en lager, zodat we *“als dieren bij mekaar moesten kruipen om wat warmte”*. En hij vervolgt: *“had ik toen geen kameraad terzijde gehad was ik zeker gestorven; die heeft toen mijn leven gered”*.

In de periode aan het Yzerfront leverde het Belgisch Leger geen grote gevechten maar de onophoudelijke botsingen van patrouilles, verrassingsaanvallen op voorposten om krijgsgevangenen te maken en inlichtingen te verzamelen, maakten het frontleven gevaarlijk.

Perioden van eindeloze nachten van waken, in de regen turen en niks anders te zien krijgen dan een onpeilbare duisternis, pijnigt sterk de ogen; vechten tegen de slaap en toch moeten werken en delven en ophopen omdat de versterkingen weinig weerstand boden, was moorddadig.

Verder de nooit aflatende dreiging van een sluipschutter, een verloren kogel of artilleriebeschietingen, de moeilijke communicatie in een landschap vol met granaat- en bomtrechters, de modder en de onder water gezette gebieden, de onvolledige kennis van de exacte vijandelijke posities en hun bezetting, camouflagetoestanden,... dit alles werkte zeer sterk in op de moraal van onze soldaten. Om dan nog te zwijgen van de afgeblafte Franstalige bevelen.

1917

17.01.1917: kaart met groeten aan Philemon (B 205 3/II) vanuit Coudrecieux (tegen Le Mans) vanwege *“deux petites amies Alice et Lucienne Jousse”*.

Op **17.03.1917** kreeg hij van zijn korpsoverste vier dagen cachot wegens *“une grande nonchalance pendant le travail !”*²⁶

In deze periode ontstonden ook de taalstrubbelingen²⁷ die tot de opsluiting van Renaat De Rudder geleid hebben.²⁸

*Renaat
De Rudder
(1897-1917)*

²⁶ Is dit soms een beschuldiging wegens defaitisme? of wegens demoralisatie? Hierdoor verloor hij twaalf dagen soldij en werd opgesloten in een of ander kot.

²⁷ Deze waren het felst in de 4^e Legerdivisie. In alle bataljons waren als gevolg van de voortdurende vernederingen door het officierenkader Vlaamsgezinde cellen opgericht geworden en waarschijnlijk was Philemon ook lid ervan.

²⁸ *“Den besten soldaat en Vlaming die er ooit in 't leger geweest is”* (uit een brief van Philemon).

Van **07.07.1917** tot **11.07.1917** ging hij op grote rust in Calais, Gravelines en Marck.²⁹

01.08.1917: kaart aan Philemon (D 263 7e Cie) vanuit Glasgow vanwege Jules.

25.08.1917: kaart uit Lourdes aan Ph. (D 263 7e Cie) van korporaal Julien Berneura.

05.09.1917: kaart aan Ph. "*dag kleine stoute mitrailleur*" (D 263 7e Cie) vanuit Amiens vanwege Théophile.

01.10.1917: kaart uit Keswick aan "*Cher Allié*" van "*votre dévouée Eva*".

19.10.1917: brief uit Saint-Pé³⁰ aan "*mon cher filleul*" vanwege "*Andrea, votre marraine dévoué*" in dewelke ze hem vraagt haar te willen verontschuldigen voor haar lange stilzwijgen na zijn mooie brief.

23.10.1917: kaart uit Coutances (Normandië) van Albert Pierard (soldaat 8e Linie uit Charleroi) aan Ph. (D 263 de 7e Cie).

Philemon komt met zijn regiment in november 1917 aan het front in het door de Fransen veroverde Merkem alias *lourdes*.

30.11.1917: kaart uit Nieuwveen aan Ph. (D 263 7^e Cie) "*van uw oorlogsmeter Mej. Simis*" die erbij vermeldt dat de opgestuurde tabak was teruggekomen wegens verboden uitvoer.

10.12.1917: kaart uit Warrington van Jef Denil (D 51 E.M.) aan Ph Denil (D 263 7^e Cie).³¹

²⁹ *Grote rust* betekende een verplaatsing van gans het regiment tot 15-20 km achter het front. Hier dienden ze dan tegen hun zin nog vele gevechtsoefeningen, lange marsen, diverse inspecties, dril, turnen, persoonlijke hygiëne, reinigen van de uitrusting en wapens, schietoefeningen, oefening op verdedigen en aanvallen van een loopgraaf,... te ondergaan. Daarna vertrokken ze naar hun nieuwe sector.

³⁰ Dit is *Saint-Pé de Bigorre*, een dorpje in de omgeving van Lourdes, van waaruit correspondentie met Philemon gevoerd werd door zijn oorlogsmeter Andréa. In Le Havre was een *Bureau de Correspondance Belge* gevestigd en van hieruit vertrok de gecensureerde post naar Nederland om van hieruit over de grens gesmokkeld te worden tot bij de geadresseerde.

³¹ Hij wordt onder *D 263 – 7* vermeld in de Belgische Standaard van 13.09.1917 en 30.10.1917 bij de uitslagen van *het Raadselhoekje*, waarin we lezen dat hij een aantal sigaren had gewonnen.

Hij ging zeker één keer en misschien zelfs twee keer op verlof naar Lourdes . Volgens een nagelaten postkaart was hij in dat jaar voor 12 dagen te Lourdes.³²

Van mei tot juli 1917 bezetten ze nu de **sector Boezinge-Steenstrate** aan de leperlee om daarna tussen juli en november in groepjes met tussenpozen op rust te gaan in Calais.

Tussen november 1917 en februari 1918 stond het regiment van Philemon in de **sector Merkem**. Hier dienden ze meestal te zorgen voor verdedigings- en versterkingswerken in een volledig omgewoeld terrein waar zelfs geen loopgraven meer te vinden waren, maar waar alleen massa's ijzerdraad en obustrechters overspoeld door water te vinden waren. Ze dienden in de sneeuw en het slijk te ploeteren, getormenteerd door alle soorten ongedierte zoals vlooien, luizen, ratten en muizen.

Ondertussen was hij volgens zijn soldijboekje per **01.10.1917** naar de 7^e compagnie gemuteerd (maar we vonden reeds een vermelding van zijn aanwezigheid bij de 7^e Cie op een in augustus verstuurd briefkaart!).

In de loopgraven sloot hij vriendschap met brancardier-seminarist Jozef Oste (1893-1971) uit Zele die na de oorlog bij de Scheutisten intrad en in 1921 naar China trok waar hij bisschop van Jehol (nu: Rehe) werd.³³ Oste stond aan het front van februari 1916 tot november 1918.

³² Zie postkaarten Belgisch Leger te Lourdes: Militaire Lourdesbedevaart n° 9: 26.01.1917; n° 49: 27.10.1917; n° 50: 02.11.1917 (hierop staat Philemon aangeduid met een kruisje, 1e rij staand, 5e van links) en een kaart verstuurd uit Gommerville van Gaston Peeters (*Z 302 68 Bte*) die aan Philemon (*Z 178 7e Cie*) vraagt wanneer hij naar St. Pé trekt. Lourdesreizen werden vanaf juli 1916 ingelegd met gratis trein tot ginder en kostten daarna 3,50 fr per dag voor slapen en eten. In het hotel Saint-Louis de France was het *Soldatenheerd* oftewel het *Foyer du Soldat* gevestigd.

³³ Brieven afkomstig uit de missiepost te Hong-Kong, Happy Valley 81 – Sing Woo Road.

*Jozef Oste,
links als
brancardier
en onder als
bisschop in
China.*

1918

17.01.1918: kaart vanwege “*M.elle ...*” (onleesbaar) vanuit La Turballe (tegen Saint-Nazaire) waarop van twaalf dagen verlof in Lourdes gesproken wordt.

29.01.1918: kaart uit Saint-Pé van Andréa aan “*mon cher filleul*”.

24.03.1918: kaart uit Nieuwveen van Mej. Simis (Z 178 7e Cie) “*je brief is ook reeds onderweg*” schrijft ze.

Van maart tot mei 1918 stond zijn regiment in de **sector Elverdinge**; van juni tot september 1918 in de **sector Lo** (Oudekapelle en Nieuwkapelle).

Op **28.09.1918** begon om 02u30 het bevrijdingsoffensief met een bombardement dat drie uur duurde, waarna Philemon om 05u30 met het 8e linieregiment van de Legergroep Vlaanderen, optrok en op **11.11.1918** aan de Leie in Baarle (bij Gent) stond.

Ondertussen was hij op **13.10.1918** toebedeeld geworden “*...en subsistance à l' état-major de régiment*”, dat wil zeggen: hij werd aangesteld als koerier (estafette) tussen de verschillende bataljons.³⁴

In een teruggevonden dagboekje beschrijft hij dagelijks zijn wedervaren tussen 27.09.1918 en 11.11.1918.

Hij deed met zijn bataljon volgende steden en dorpen aan: Diksmuide, Woumen, Houthulst, Handzame, Eessen, Klerken, Vladslo, Zamen, Staden, Kortemark, Torhout, het kasteel Wijnendaal, Ruddervoorde, Sint-Hubert, het kasteel van Hersberg, het kasteel van Beernem, Aalter, Hansbeke, Landegem, Baarle-Drongen.

Elf november was een donkere dag met grote regenval en om 11 uur moesten ze hun geweren ontladen.

Het was wel wapenstilstand maar nog geen vrede.³⁵

Op woensdag 13 november werd een grote wapenschouw gehouden met alle regimenten in vol ornaat.

Na de capitulatie kregen de Duitse troepen 15 dagen de tijd om België te verlaten en zodoende kwam op **17.11.1918** de 4^e Legerafdeling waartoe Philemon behoorde, vanachter de Schelde in de omgeving van Gent, in beweging.

Ze dienden naar de provincie Luik te marcheren en trokken via Dendermonde, Lippelo, Mechelen en Weerde over Wezemaal (op 24.11.1918), Aarschot, Kaggevinne, Diest, Alken naar Tongeren (27.11.1918).

Philemon klaagt van zware benen en “*hijgend gelijk nen hond*” wegens de lange etappes en het bergachtig milieu.

³⁴ Al bij al was het geweld aan het front, en zeker in de winter, beperkt door een zeker structureel munitietekort in combinatie met de defensieve militaire strategie van koning Albert. Geweld van de ene partij riep altijd geweld van de andere op. Men probeerde dus mekaar zoveel mogelijk te ontzien.

³⁵ De oorlogsvrijwilligers hadden een verbintenis aangegaan voor de duur van de oorlog en deze verbintenis zou slechts eindigen op het ogenblik dat de vrede definitief was. Dus van afzwaaien was er nog geen sprake.

Vandaar trokken ze naar Milmort³⁶ door het land van Herve en Herstal verder naar Henri-Chapelle, waar ze met bloemruikers werden ontvangen. In deze wondermooie omgeving is er volgens hem maar een ding dat tegenzit en dat zijn de wegen. Alhoewel ze nu cyclisten zijn dienden ze af te stappen wegens de slijkige ondergrond doorweven met een cementachtige beslag (afkomstig van de zinkmijnen van Vieille-Montagne).

24.11.1918: kaart met zicht uit Gent: *“vandaag in Wesemaal (Z 178 7^e Cie) morgen naar Hasselt”*.

27.11.1918: kaart vanuit Tongeren: *“meer dan 100 km moeten lopen in vijf dagen en morgen opnieuw”*.

01.12.1918: twee kaarten uit Henri-Chapelle (Z 178 Etat-Major).

Op **02.12.1918** komen ze aan in Kelmis (La Calamine) en zo in neutraal Moresnet. Philemon vindt het spijtig dat hij niet voldoende Duits kent om zich met de inwoners te onderhouden. Dezen deden zich erg Belgisch voor en ontvingen zijn compagnie met vlaggen en een triomfboog aan de inkom der gemeente. Philemon maakte echter de bedenking of dit uit sympathie dan wel uit vrees was?

02.12.1918: twee kaarten uit neutraal Moresnet: *“vandaag zijn we Duitsland binnengetrokken en zoo verder naar Altenberg bij Aken”,* schrijft hij, *“de bevolking staat wantrouwig tegenover ons”*.

02.12.1918: in een brief aan zijn ouders schrijft Denil dat hun Waalse officieren binnendrongen met revolver in de vuist om achter vader De Rudder *“den verrader”* te vragen; deze was echter enkele dagen tevoren overleden.³⁷

03.12.1918: *“we komen Aken binnen”,* schrijft hij (Z 178 E.M.), *“met een parademarsch door de straten, muziekkapel voorop”*. Ze gaan er voor twee dagen in kantonnement. Hij maakt nu deel uit van de Stafcompagnie van het 8e linie en zal van begin december 1918 tot november 1919 deel uitmaken van het Rijnbezettingsleger.³⁸

³⁶ *“MortMille”* schrijft hij en *“en toen wij er kwamen stierf er één en toen heette het dorp Mort et un Mille”*.

³⁷ Het betreft hier de vader van Renaat De Rudder, deze laatste was een kameraad van Philemon, eveneens uit het 8e Linie - maar het 3e Bataljon.

³⁸ Volgens het *verdrag van Versailles* werd een bezettingsleger (*“Wacht aan den Rijn”*), waaronder

06.12.1918: hij is nu aangekomen in Jülich aan de Rijn.

09.12.1918: *“we zijn in Rheidt”*.

13.12.1918: *“aangekomen in Oberkassel (goede kamer en bed)”*.

16.12.1918: nog steeds in Oberkassel.

1919

09.01.1919: München-Gladbach: hij schrijft (Staf, 8^e linie, postbureel 4) dat ze in de verlofgangerstrein tot Aken van de bittere kou te lijden hadden. Hij diende zijn schoenen uit te trekken om zijn voeten te kunnen verwarmen. De nacht brachten ze door in de wachtzaal van het station te Aken. Vanaf daar ging het beter want de treinen hadden hier verwarming. Hij hoopt er een tijdje te kunnen blijven om de Duitse taal te leren.

15.01.1919: Philemon ligt ingekwartierd bij een gezin in München-Gladbach. Hoewel het begoede mensen zijn hebben ze het niet breed: hij krijgt er weinig aardappelen met slechts enkele *schellekens pens* en twee boterhammen met koffie. Hij laat ook weten dat zijn ouders niet ongerust moeten zijn en dat ze niet dienen te geloven wat de kranten soms schrijven in verband met onlusten. Hier is van de oproer niets te merken in tegenstelling tot Düsseldorf, schrijft hij, waar de notabelen bij ons bescherming zochten.

16.01.1919: op deze briefkaart vergist Philemon zich van jaartal en schrijft 1917. Hij is tevreden dat hij een concert in de stadsschouwburg heeft kunnen bijwonen waar mooie muziek werd gespeeld door de regimentskapel.

23.01.1919: aangekomen in Neuss en ingekwartierd in een klooster.

07.02.1919: kaart van Louis Bogemans uit Rossem. Aan Philemon bij de staf van het 8^e Linie, postvak 4.

15.02.1919: nog in Neuss tot 23.02.1919. Hij schrijft dat ze er waarschijnlijk 36 dagen moeten blijven.

18.02.1919: gecensureerde briefkaart van juffrouw Simis uit Nieuwveen.

23.02.1919: hij schrijft dat hij meer en meer zin heeft om opnieuw te beginnen hovenieren (Staf, postbureel 4).

ook Belgische soldaten, in Duitsland opgesteld om tot 28.06.1919 paraat blijven voor eventuele hervatting van de strijd. Aan deze militaire bezetting van het Rijnland kwam op 30.11.1919 een einde.

26.02.1919: bij de staf van het 8^e Linie te Koblenz tot 04.03.1919.

04.03.1919: te Neuss, er nog vermeld op 10.03.1919.

Wat opvalt is dat waar hij gedurende de eerste jaren steeds in potlood of met een anilinstift schreef, dit in de loop van het jaar 1918 verdween en hij nu zijn kaarten in inkt geschreven verstuurde.

Zijn militair dossier vermeld hem op **10.04.1919** als zijnde "*passé à l' état-major de régiment*" en op **26.08.1919** "*venu de l' état-major de régiment*".

29.08.1919: kaart van zijn oorlogsmeter Simis aan Philemon (nu met adres te Wolvertem – Rossem).

26.09.1919: kaart uit De Panne aan Philemon (met adres Wolvertem-Rossem).

Op **06.10.1919** zat zijn diensttijd erop en hij wordt 's anderdaags "*en congé illimité*" gesteld.

Doorheen zijn oorlogsbelevissen loopt als een rode draad de ontberingen die hij uit te staan had: alle nachten bibberen en beven van de kou en stampvoeten in doorweekte schoenen, steeds van de loopgrachten naar achter en dan terug naar voor met materiaal om de loopgraven te versterken; wacht optrekken, waken, loeren, luisteren op de voorposten in duister en regen; last van de snijdende riemen van de ransel en uitrusting.

Altijd maar opnieuw zakjes ("*vaderlanderkens*") vullen, urenlang op schildwacht staan, regen, vorstkou, onbarmhartig weer en fluitende wind moeten trotseren, in de modder en de sneeuw met slechte schoenen; leven op bevroren aardappelen, droog brood, rijst, zwarte bonen en zwarte koffie.

En wanneer hij op rust kon gaan: de nutteloze driloefeningen, wapenschouwingen, ceremonies en parademarsen.

De verveling aan en achter het front, want er werd zeker niet alle dagen gevochten.

In de kalme sectoren waar alles onder water stond was er soms wat geweervuur en een verloren artillerieschot. En voor de rest niets dan

water, water,... terwijl we toch zulke grote dorst hadden.

Onze steunpunten in deze onder water gezette gebieden waren niets anders dan natuurlijke (bijv. een kapotgeschoten boerderij) of kunstmatige ophopingen die we slechts langs loopbruggetjes (*passerelles*) konden bereiken. Zeer gevaarlijk.

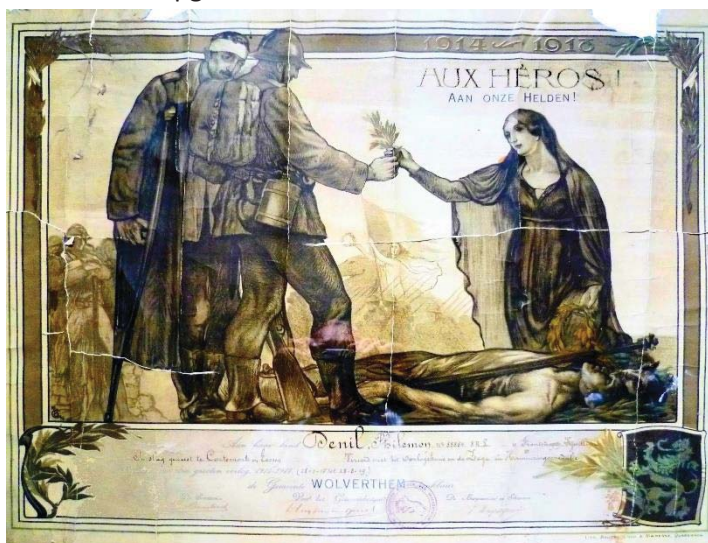
De voedselvoorziening verminderde naargelang de oorlog vorderde en in de loopgraven kregen we slechts bij avond te eten.

1915 was een nat jaar en de volgende jaren zagen we af van de nattigheid en de strenge en gure winters; gelukkig was 1917 tamelijk rustig verlopen in onze sectoren. Een loopgracht was niet altijd in de grond uitgegraven (omwille van de nattigheid) maar dikwijls werd er vooraan een hoge wal gebouwd met zandzakjes en dergelijke en achter onze rug eveneens een wal, maar wat minder hoog zodat dit eveneens als loopgracht kon doorgaan.

Hiermee was onze Philemon Denil, soldaat 2^e klasse, matriculnummer 108/58854, zonder kwetsuren de oorlog doorgekomen.

Hij diende van 04.02.1915 tot 06.10.1919, dus 4 jaar 8 maand en 1 dag, waarvan hij 41 maanden aan het front stond.

Op 07.10.1919 ging hij dus in onbepert verlov, hervatte thuis het werk in de bloemenweek maar zou levenslang blijven lijden aan een longaandoening opgelopen door de erbarmelijke levensomstandigheden van kou, regen en sneeuw in de loopgraven.

Philemon Denils heldendiploma.

Hij kreeg zes frontstrepen³⁹, de Herinneringsmedaille (15.10.1919), ook de Overwinningsmedaille (15.08.1919)⁴⁰ en het Oorlogskruis met bronzen palm en letter A (03.04.1920 en K.B. 07.05.1920).

V.l.n.r.: Oorlogskruis, Overwinningsmedaille en Herinneringsmedaille.

Later verkreeg hij het statuut van vuurkruiser (K.B. 15.11.1935)⁴¹ en oorlogsinvalide.

Op 06.12.1919 vinden we hem vernoemd als zijnde lid van de in 1919 opgerichte **Bond der Vlaamse Oud-Strijders** (V.O.S.)⁴².

³⁹ Voor de eerste frontstreep diende men twaalf maanden front gedaan te hebben; de volgende frontstrepen stonden voor zes maanden frontdienst. Na het verkrijgen van een frontstreep kreeg de soldaat een aanzienlijke soldijverhoging.

Vanaf 1917 had hij recht op een oorlogsvergoeding, berekend per dag in de loopgraven. Dit soldijsupplement werd gedeeltelijk gestort in de *afzwaaiikas*, een soort spaarboekje waarvan het saldo werd uitgekeerd bij zijn demobilisatie.

Vanaf hun 45 jaar leverden de frontstrepen een driemaandelijks uitbetaalde rente op, afhankelijk van het aantal frontstrepen: met andere woorden het aantal frontstrepen bepaalde de hoogte van het militair pensioen.

⁴⁰ Hij had ook nog recht op de *Medaille van de Strijder-Vrijwilliger*. Voor het Oorlogskruis: zie het Staatsblad dd. 13 en 14.09.1920 blz. 7000-7001.

⁴¹ Vuurkaart 108/219. De houder van een vuurkaart genoot 75 % korting op de trein en op geneesmiddelen, had recht op gratis consultatie bij dokters aangesteld door het leger,... Hij wordt vermeld in het *Guldenboek der Vuurkaart*: boekdeel 34-35 blz. 276. Hierin vonden we dat Petrus Van Hemelrijck en Frans J.M. Bogemans, beiden ook uit Wolvertem, eveneens dienst deden bij het 8^e Linie. Hij vroeg deze kaart aan op 05.05.1933 langs het verbond der VOS-sen en we weten uit die aanvraag dat hij ook niet gekwetst is geweest.

Hij liet zich in deze maand ook abonneren op het dagblad *Ons Vaderland*.

De bestuurder van de Wolvertemse afdeling was toen Pieter Wijns.⁴³

Pieter Wijns en Philemon Denil, samen nog in uniform.

⁴² De idee voor de oprichting van een oudstrijdersbond werd voor het eerst geopperd in maart 1917 door Jozef Verduyn (1884-1936) en de leiding van de Frontbeweging. Omdat het tot mei 1919 duurde eer Verduyn werd gedemobiliseerd en uit Frankrijk terugkwam werd het *Verbond der Vlaamse Oud-Strijders* daarna pas opgericht. Op 06.04.1919 verschenen in *Ons Vaderland* de voorlopige en op 13.06.1919 de definitieve statuten van de *Vlaamsche afdeling van den Nationalen Oud-Strijdersbond*. Het eerste nummer van "*De VOS, tolk van den Vlaamschen Oud-Strijdersbond*" verscheen op 01.08.1919.

⁴³ Waarschijnlijk Pieter Antoon Wijns, °Wolvertem 16.07.1896, soldaat 1916-1919, woonachtig op den Dries.

Maar daarmee was de militaire kous voor Philemon nog niet af.

Hij diende voortaan nog in uniform te verschijnen op de jaarlijkse districtsmonsteringen (wapenschouwing) die te Vilvoorde op 22.07.1921, 13.07.1922, 19.07.1923, 24.07.1923 en 01.07.1931 doorgingen.⁴⁴

Pas getrouwd maakt hij gebruik van zijn recht op een vergoeding uit erkentelijkheid door de Staat toegestaan aan oud-militairen.

Hij dient zijn aanvraag hiertoe in op 24.06.1920 met de vraag hem 950 fr te willen uitbetalen voor zijn achtergelaten klederen⁴⁵, schade aan zijn kleding en voor de fiets die hij op het werk te Brussel achtergelaten had.

Volgens berekening van zijn spaartegoeden had hij gedurende al die tijd een som van 3.350 fr vergaard (42 maanden frontdienst à 75 fr en 4 maanden legerdienst aan 50 fr) waarvan 300 fr voor de *familiebegiftiging* werd afgehouden en 500 fr voor *herstel der haardstede*.⁴⁶

Hoewel hij nooit tot de frontbeweging behoorde, is hij toch uit de oorlog teruggekomen als een overtuigd Vlaming.

Hij had die instelling niet van huis uit meegekregen, maar de ervaringen aan het front hadden hem een diep Vlaams bewustzijn en een sterke pacifistische strekking meegegeven.

Het zou hem twee decennia later nog zuur opbreken.

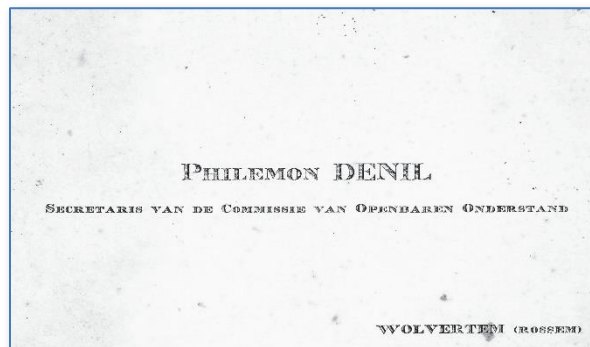
⁴⁴ Mobilisatie-Zakboekje.

⁴⁵ Meestal werden deze kleren na het vertrek gedragen door de vader of een broer gezien men thuis steeds in het ongewisse bleef of de vertrekkene ooit zou terugkomen.

⁴⁶ Ingestelde begiftiging uit blijk van dankbaarheid ten gevolge van de wet van 01.06.1919 en voordele van oud-strijders.

10.03.1925: Philemon legt de eed af als secretaris van de C.O.O. (*Centrum voor Openbare Onderstand*), opvolger van het *Armenbestuur* alias het *Bureel van Weldadigheid*, waarvan hij eveneens secretaris was en waarmee hij dus zichzelf opvolgde.

Vanaf **01.10.1934** geniet hij van een vast pensioen waarvoor 40% als invaliditeit wordt erkend.

In de begroting voor het dienstjaar 1941 wordt zijn wedde van secretaris ingeschreven ten belope van 5.000 frank; de ontvanger Van Hemelrijck -in functie vanaf 01.05.1937- krijgt dan 3.000 frank.

Het gezin Denil-Verhavert met kinderen Denis (°1923) en Maria (°1925).

Hij wordt op **04.09.1944** als lid van het V.N.V. (*Vlaams Nationaal Verbond*) en van de U.H.G.A. (*Unie van Hand- en Geestes-Arbeiders*) aangehouden.

Op **24.04.1945** en **22.06.1945** wordt Philemon door het gemeentebestuur ontzet uit zijn ambt zagezegd wegens *onvaderlands gedrag*.

De rijkswacht van de brigade Wolvertem stelde hiervan P.V. 863 op.

Denil, secretaris van de C.O.O., wordt zodoende geïnterneerd en voor zes maanden gevangen gezet.

In de gevangenis van Sint-Gillis Brussel deelde hij zijn cel (6 maanden op strozakken zonder stro en 1 nachtemmer met als eten soms alleen maar binnengesmokkelde wortels) met nog zes anderen (waaronder Jan Van den Brande, Miel Van den Broeck, Miel Van Malder).

Hij komt voor op een lijst van aangehouden personen opgesteld op 16.09.1944.

Ondertussen vergaderde het schepencollege en in zitting van **21.11.1944** wordt zijn afzetting door het C.O.O. en de gemeenteraad bekrachtigd.

Slechts op **08.12.1944** wordt er van een tuchtstraf tegen Denil gesproken.

Hij wordt eveneens geschorst als lid van de gemeentelijke afdeling van het Nationaal Werk voor Hulpverlening (*Winterhulp*).

De C.O.O., in zitting van **20.04.1945**, en de gemeenteraad, in zitting van **22.06.1945**, schorst hem als secretaris van de C.O.O. met algemeenheid van stemmen.

Hij kwam vrij op voorspraak van zijn advocaat-krijgsauditeur, zoon van de Merchtemse notaris Amédé Heckelers (1900-1946), bij wie Philemons vrouw steeds gediend had en diens zoon had opgevoed.

Bij beslissing van de gouverneur dd. **12.02.1946** werd hem het stemrecht ontnomen.⁴⁷

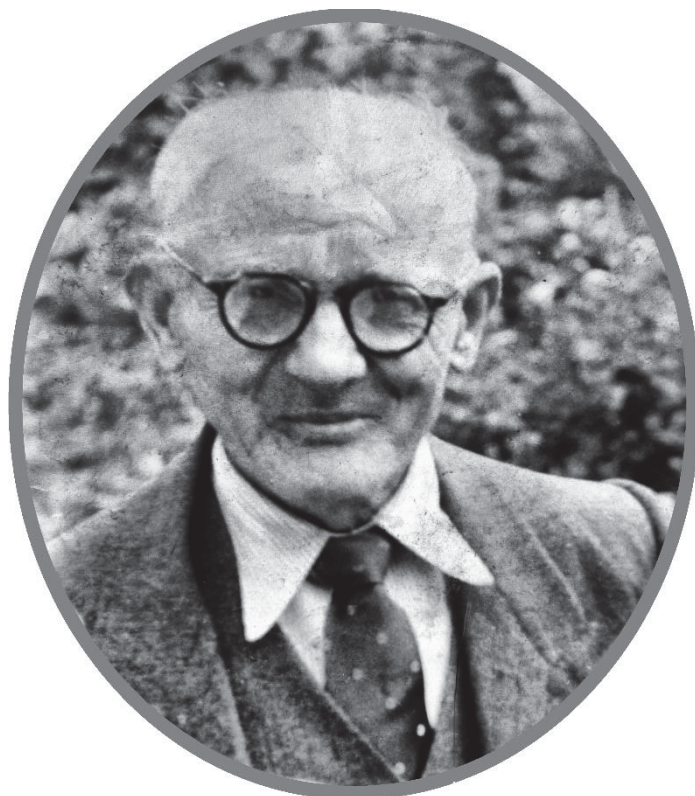
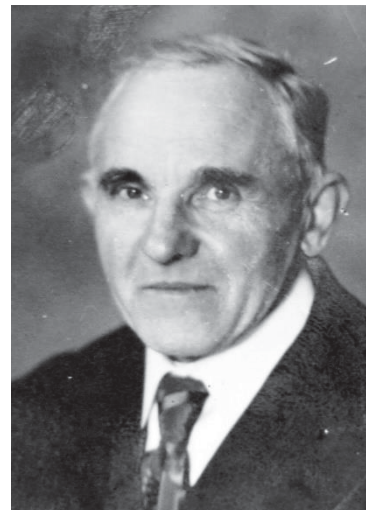
19.05.1954: indiening van een tuchtstrafherziening die bij de bestendige deputatie der provincie gunstig wordt beoordeeld maar door de gemeente afgewezen werd; de straf wordt omgezet in een schorsing met beroving van wedde, eindigend op 21.03.1951.

02.05.1967: P.V. van de commissie voor militaire pensioenen waarin hij voor 75% invalide wordt verklaard ten gevolge van vroegere longkwalen "*waarvan het ontstaan bewezen werd door dokter Eliaert en dagtekend van februari 1916, opgelopen door oorlogsgebeurtenissen toen hij onder het 8^e linieregiment diende*".

⁴⁷ Gemeentehuis Wolvertem: doos 074.1(9) kieslijst 1946. Door de krijgsauditeur op 20.03.1946 ingeschreven op de lijst van epuratie inzake burgertrouw voor propaganda voeren en levenslang vervallen van rechten volgens art. 123 sexies van het Strafwetboek.

Hij verscheen voor deze commissie na een aanvraag tot verhoging van zijn invaliditeit door dokter De Geest uit Steenhuffel en dokter Van Hout uit Londerzeel om zijn invaliditeitspensioen van 40% verkregen op 22.10.1935 wegens progressieve evolutieve long-TBC door oorlogsomstandigheden, te herzien.

Niettegenstaande hij steeds zieker en zieker werd zou hijzelf deze aanvraag nooit willen doen⁴⁸, maar gaf tenslotte toe na voortdurend hiertoe door zijn familie, vrienden en betreffende dokters gepusht te zijn.

⁴⁸ Hij voelde zich te kort gedaan door de Belgische Staat die hem strafte om *overtuigd Vlaming* gebleven te zijn gedurende de periode 1940-1945... Hij, als oorlogsvrijwilliger, opgetrokken voor *God en vaderland* en *overtuigd Vlaming* geworden aan het front, werd in diskrediet gebracht door bepaalde elementen uit het dorp. De ware reden tot zijn afzetting is echter het gestook geweest om zijn post van secretaris van de C.O.O. te kunnen inpalm.

Tekst gezongen door Clémence Houman (1894 - 1987), de grootmoeder van de auteur

C' était un soir, sur un pont de l' Yser
 Un soldat belge, montait la faction
 Vint rencontrer, trois gardes militaires
 Parmi lesquels, se trouvait le roi Albert
 Qui vive-là ? cria la sentinelle
 Qui vive-là ? vous ne passerez pas
 Si vous passez, craignez ma baïonnette
 Retirez-vous, vous ne passerez pas, halte-là !

Le roi Albert mis sa main à sa poche
 Tiens lui dit-il et laisse-nous passer,
 Non, répondit la brave sentinelle
 L' argent n' est rien pour un vrai soldat belge
 Dans mon pays, je cultivais la terre,
 Dans mon pays, je gardais les moutons,
 Mais maintenant que suis militaire,
 Retirez-vous, vous ne passerez pas, halte-là!

Le roi Albert dit à son capitaine
 Fusillons-le, c'est un mauvais sujet,
 Fusillons-le, passons-le par les armes,
 Fusillons-le, et puis nous passerons,
 Fusillez-moi, cria la sentinelle,
 Fusillez-moi, vous ne passerez pas,
 Si vous passez, craignez ma baïonnette!
 Retirez-vous, vous ne passerez pas, halte-là!

Le lendemain, au grand conseil de guerre
 Le roi Albert, lui demanda son nom
 Tient lui dit-il, le prix de votre garde
 La croix d' honneur, et la décoration
 Que dira donc, ma bonne et tendre mère
 En me voyant, tout couvert de lauriers
 La croix d' honneur, pend à ma boutonnière
 Retirez-vous, vous ne passerez pas, halte-là!
 Retirez-vous, vous ne passerez pas, halte-là!

Zalig zij die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, want zij zullen verzadigd worden.

BID VOOR DE ZIEL VAN
 DE HEER

JAN, BAPTIST, PHILEMON DENIL

echtgenoot van

Mevrouw Maria, Francisca VERHAVERT

geboren te Rossem-Wolvertem op 23 december 1894
 en aldaar godvruchtig in de Heer ontslapen
 op zaterdag 13 mei 1967.

Oorlogsvrijwilliger 1914-18, Invalied,
 Drager van verschillende eretekens,
 Lid van het Verbond « Vlaamse Oudstrijders »
 Lid van de Bond van het H. Hart
 en andere godvruchtige genootschappen.

„Voorwaar, een mens in wie geen bedrog is”.
 Deze woorden, die Jezus eens tot lof van iemand
 heeft uitgesproken, kunnen terecht worden gezegd
 van de man, die vandaag ten oordeel komt.

In onze hertinnering zal hij blijven voortleven als
 een nederige maar onvermoeibare strever, die de
 idealen van zijn jeugd zijn leven lang heeft hoog
 gehouden. Vrijwillig soldaat van 1914 tot 1918, komt
 hij uit de poel van verwildering en ontarding die
 de oorlog is, lichamelijk verminderd, maar naar de
 ziel gelouterd en gesterkt en hij zet zich in voor een
 schoner Vlaanderen en een betere mensheid. Nooit

versaagt hij en als de tweede oorlog komt, blijft
 hetzelfde streven hem bezielen. Uit de beproeving
 en de vervolging rijst hij op even schoon, even zuiver
 als hij uit de eerste oorlog kwam.

De langzame aftakeling van zijn lichaamskrachten
 ondergaat hij als een stervende boom, die met
 zijn laatste sappen nog bloeien wil en zo wordt zijn
 verscheiden een haast onbewuste overgang naar de
 eeuwigheid, waar hij eindelijk vrucht zal dragen.

Dierbare echtgenote, beste kinderen, lieve klein-
 kinderen, ik dank U voor de vele vreugden die ge
 mij hebt verschaft; blijft mij indachtig en beoefent
 de kristelijke naastenliefde zoals ik het heel mijn
 leven heb betracht.

Vader, in Uw handen beveel ik mijn geest.

De familiën DENIL, VERHAVERT,
 DE PAUW en DE MARS,

danken U voor uw vrome gebeden en
 uw blijken van kristelijke deelneming.

Drukkerij Sacré, Merchtem.

DOCUMENTERING VAN DE SINT-MARTINUSKERK TE MEISE

Eric Van Baelen

Dinsdag 03.10.2017 verzamelde een groep ¹ van Berla bij de crypte van de Sint-Martinuskerk in Meise.

Die dag werd de sluitsteen van de begraafruimte van de familie Van der Linden - d'Hoogvorst uitzonderlijk nog eens gelicht en dat was een kans die we natuurlijk met beide handen aangrepen om die kamers onder het kerkgebouw te gaan documenteren.

Woensdag 18.10.2017 kwam dan een andere groep ² bijeen om ook het gebouw zelf visueel vast te leggen: van de nok van de toren over de beiaard en de lange zolder, via de schilderijen, tot de meest verborgen sluitstenen in de gewelven.

¹ Willem De Ridder, Dominique Hellinckx en Eric van Baelen.

² Jan Buyens, Willem De Ridder, Dominique Hellinckx, Eric Van Baelen en Raph Van den Steen.

Dat leverde (naast de uitgetekende plannen van de crypte) in totaal zo'n 400-tal foto's en video's voor ons archief op.

De mensen van de kerkfabriek, die ons letterlijk overal toegang verleenden, waren ook erg behulpzaam met ondersteuning en informatie. Als tegenprestatie ontvingen ze natuurlijk gratis een kopie van alle opnames.

En dat was natuurlijk ook het moment om eens oude opnames van de kerk boven te halen en te pogen om van ongeveer dezelfde plaats hetzelfde beeld van toen terug vast te leggen, kwestie van de verschillen duidelijk te maken.

De oudste opnames van het interieur die we kennen zijn postkaarten, die we zeker kunnen dateren van na 1903 (toen er een restauratie plaats vond) en van vóór 1912 (gezien de diverse poststempels op de keerzijden).

Alle oude foto's die hier te zien zijn komen uit die periode van negen jaar.

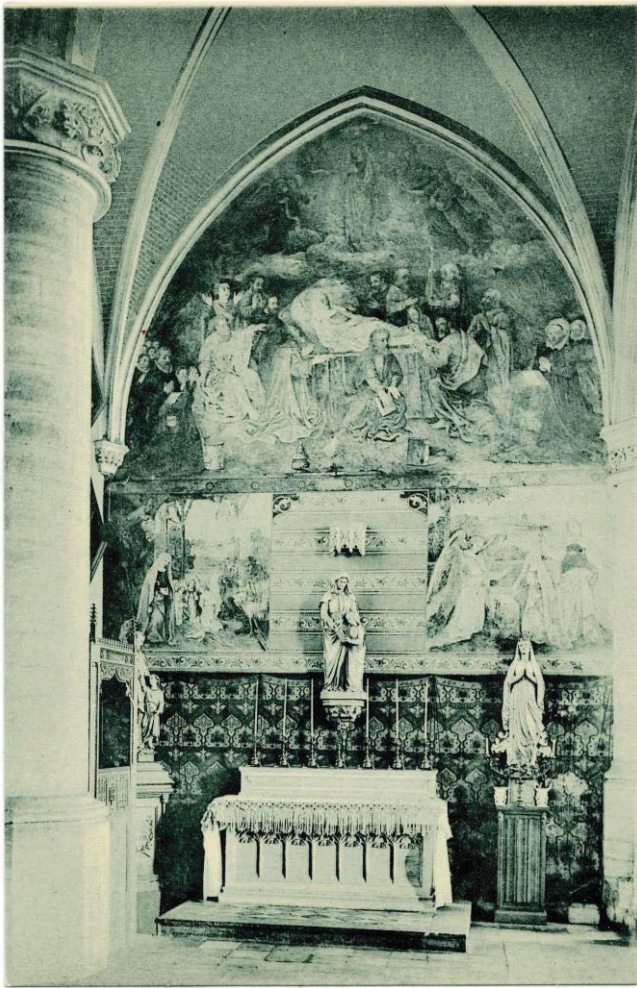
En de hedendaagse opnames zijn dus van dit jaar. De verschillen over die tijdspanne van pakweg 110 jaar zijn opmerkelijk en "kaalslag" van de jaren '1960 heeft duidelijk zware sporen nagelaten...

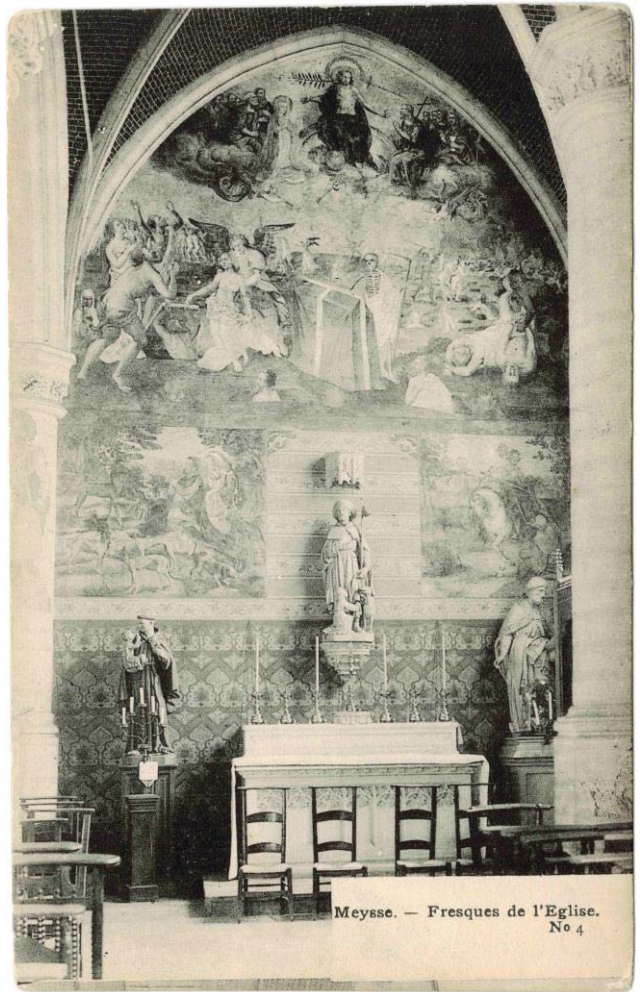

Hoogkoor.

Noordtransept.

Zuidtransept.

Middenschip.

EEN OOGGETUIGE VAN DE SLAG TE IMDE 24.08.1914

Paul DUTRIEUX was sergeant bij het 3de Jagers te Voet, 2de bataljon, 4de compagnie.

Na de oorlog kreeg hij z'n vuurkaart naast volgende onderscheidingen:

- 2 frontstrepen,
- kwetsuur,
- oorlogskruis,
- zegemedaille,
- militaire medaille 2de klasse (art. 4),
- herinneringsmedaille 1914 - 1918

Bij het vertrek naar het front was ik de enige sergeant bij de Compagnie. Vóór de oorlog waren wij nog met zijn vijven, maar de vier anderen werden tijdens de mobilisatie overgeplaatst naar het zesde Jagersbataljon.

Ik was dus amper 17 jaar en alleen verantwoordelijk voor een compagnie van ongeveer 180 soldaten. Maar gelukkig bestond er toen nog discipline.

Het was op 24 augustus 1914.

Sinds enkele dagen waren wij gelegerd in een klein dorpje achter de eerste linie van de forten van Antwerpen. Die ochtend vertrokken wij richting Brussel, wetende dat wij onderweg zeker de Duitsers zouden tegenkomen.

Mijn compagnie zat vooraan in het regiment. Met vier of vijf soldaten vormde ik de voorpost.

Eens voorbij Londerzeel hoorde ik langs mijn rechterzijde gewerschoten, afkomstig van een deel van het regiment dat een andere weg had genomen.

Op dat ogenblik beseften wij dat het gevaar nabij was.

De luitenant sloot zich nu bij onze kopgroep aan. Kennelijk vreesde hij dat ik, dat jonge sergeantje, de confrontatie met de Duitsers niet zou aankunnen.

Wij trokken door het kleine gehucht Imde, waar zich op dat ogenblik een groot aantal Duitsers in de huizen schuilhield.

Wij liepen zonder moeilijkheden in de gracht van de weg, tot wij het enige huis bereikten dat zich tussen het kleine monument en de hoofdbaan bevond.

Toen ik, even voorbij het huis, opnieuw de gracht wou ingaan, begon de schietpartij. De Duitsers waren nu slechts op een vijftigtal meters van ons verwijderd.

De andere soldaten uit ons groepje maakten onmiddellijk rechtsomkeer, richting Imde.

De luitenant wou echter ter plekke blijven. Na enig heen en weer gepraat kon ik hem ervan overtuigen dat we zonder twijfel en onnodig zouden gedood worden, vermits de Duitse posities reeds door ons regiment gekend waren.

Wij besloten dus eveneens terug te keren. Bij een kleine brug aangekomen, kwam ik uit de gracht.

De Duitsers kwamen nu dwars door de wei op ons af. Ik liet me op de hoek van de brug onmiddellijk op de knieën vallen en begon te schieten. De luitenant bevond zich intussen achter het muurtje van de brug. Ik had hoogstens acht of tien schoten afgevuurd, toen een kogel rakelings langs mijn buik vloog, de kolf van mijn geweer brak en mijn rechterbovenarm verbrijzelde.

Ik moet het waarschijnlijk uitgeschreeuwd hebben, want de luitenant keek van achter het muurtje op om te zien wat er gaande was. Ik herinner mij nog dat hij zei "Ik heb al vele kogels rond mijn oren horen fluiten". Nauwelijks had hij deze woorden uitgesproken of hij kreeg een kogel door het hoofd, die hem zeer ernstig verwondde.

Twee soldaten sleepten de luitenant mee, twee andere ondersteunden mij om mij te helpen weggelopen.

Bij het kruispunt Imde - Londerzeel aangekomen, zag ik een jonge arts die zich over mij ontfermde. Eigenlijk had deze willen doorgaan tot Londerzeel, doch daar had ik de kracht niet meer toe.

De luitenant, ondersteund door de twee soldaten, trok wel verder, richting Londerzeel. Midden op de weg werd hij uiteindelijk toch door de Duitsers doodgeschoten.

De arts en ik besloten ons te verbergen in een huis, doch hiervan bleken alle deuren en ramen gesloten. Wij verstopten ons dan maar in een schuurtje van één der laatste boerderijen van Imde en bedekten ons met stro.

Een vijftal minuten later bevond zich een grote groep Duitsers op de binnenkoer van de boerderij, voor hen de laatste schuilplaats voor zij oog in oog zouden staan met de vijand.

Het was toen ongeveer 13 uur. De gevechten duurden tot 16 à 17 uur, heel precies kan ik het mij niet meer herinneren.

Zo nu en dan waren wij op slechts enkele meters van de Duitsers verwijderd en op een bepaald ogenblik gooide een burger, die een kogel in de arm had gekregen, zich op ons. Een poosje daarna inspecteerde een Duitser de schuur waar wij verborgen lagen. Met de bedoeling de Duitser het rode kruis op zijn mouw te tonen, stak de arts zijn arm door het stro.

Ongetwijfeld moet de Duitser gedacht hebben dat de arts een revolver had, want hij haastte zich weg, zonder nog terug te komen. De Belgische artillerie beschoot Imde, verscheidene obussen kwamen op onze schuur terecht, alsook op de boerderij zelf.

Een andere hoeve, even verderop, brandde volledig af.

Toen de gevechten ophielden en wij geen Duitsers meer zagen, veronderstelden wij dat onze troepen verslagen waren en wij weldra zouden gevangen genomen worden.

De arts en ikzelf besloten ons om te kleden in burgerkledij om indien mogelijk zo te ontsnappen aan een eventuele gevangenneming. Wij vroegen kleding aan de hoevebewoners, van wie ik een oude, ribfluwelen pantalon kreeg. Mijn legeruitrusting werd in de mesthoop verborgen.

De twee soldaten waren verdwenen, De dokter ging te voet op weg, op zoek naar mogelijk gewonde slachtoffers. Ik legde me ondertussen op een bed in een bouwvallig kamertje van de boerderij.

Groot was mijn verbazing toen ik een poosje nadien (het kan hoogstens een half uurtje later geweest zijn) Belgische ambulanciers zag die mij kwamen evacueren.

Ik vertrok met hen per auto, richting Londerzeel, Op zeker ogenblik bemerkte ik in de gracht een gedode ruiter en ik heb zijn "dolman" meegenomen. De ambulanciers plaatsten nog een draagberrie in de auto, waarop een aan de buik gewonde korporaal lag die steeds maar op zijn moeder riep.

Te Puurs werd ik voor de nacht ondergebracht in, naar ik vermoedde, een klooster of school.

De volgende morgen reisde ik per trein door naar Antwerpen, waar ik verzorgd werd aan de ingang van de ontvangstzaal van de Zoo.

Het was pas 40 jaar later dat ik, geheel toevallig, Dr. Bollen weer op het spoor ben gekomen. Op dat moment was hij burgemeester van Hasselt.

Samen woonden wij later de herdenkingsceremonie van de Slag van Imde bij, Ik herinner mij nog dat hij toen zei : "*Ik heb de hele oorlog meegemaakt, maar die 24 augustus 1914 was de vreselijkste dag van alle*".

dr. Jozef Bollen (° Genk 07.01.1890 + Hasselt 30.01.1977) was nog student geneeskunde te Leuven toen hij als 24-jarige deelnam aan de slag bij Imde.

De rest van de oorlog bracht hij aan het front door.

Na de eerste wereldoorlog maakte hij in 1919 z'n artsens studie af.

Van 1921 tot 1971 was hij in Hasselt (met enkele onderbrekingen) gemeenteraadslid voor de katholieke partij en er ook (met uitzondering van oorlogsjaren) burgemeester van 1937 tot 1963.

DE HERDENKING DIE ZE TERUG SAMENBRACHT

William Van Hemelrijck

Oude foto van de boerderij in kwestie. De schuur waar het zich allemaal afspeelde ligt niet achter de grote poort in het midden van de foto, maar is de kleinere opening in de gevel die de toegang naar de hooizolder was. (dus achteraan het gebouw, links op de foto).

Het voorgaande relaas van een jonge gewonde soldaat over de slag bij Imde verscheen reeds in dit tijdschrift (1999, nr. 56, blz. 8 – 10), maar wordt hier in het kader van de herdenking van de eerste wereldoorlog nogmaals opgenomen.¹

Zoals geweten, is er de jaarlijkse hulde voor de slachtoffers van WO1 aan het monument in Imde. In de jaren '1960 vond er tijdens zo'n herdenking een eenmalige reünie van de twee hoofdrolspelers in dit verhaal plaats: Paul Dutrieux en dr. Jozef Bollen stonden terug samen aan de ingang van de schuur waar ze zich toen verstopten. De foto's die volgen zijn hier de getuigen van.

Deze jaarlijkse herdenkingen werden traditioneel door de kinderen van de plaatselijke lagere school bijgewoond. Het is ook dan dat ze naar gewoonte het versje declameerden dat speciaal voor die gelegenheid geschreven was:

*Lieve doden,
wij komen vandaag u weer dankbaar begroeten
want gij hebt ons de verlossing behaald,
met uw kostbaar bloed onze vrijheid betaald.
Wij bidden voor u en danken u zeer
en we zeggen: nooit geen oorlog meer!*

¹ Zie in dit verband ook het artikel van Jo Van Assche: "90 jaar geleden!" in *Eigen Schoon en de Brabander*; jrg. 87; nr. 3; juli – augustus 2004; blz. 447 – 450.

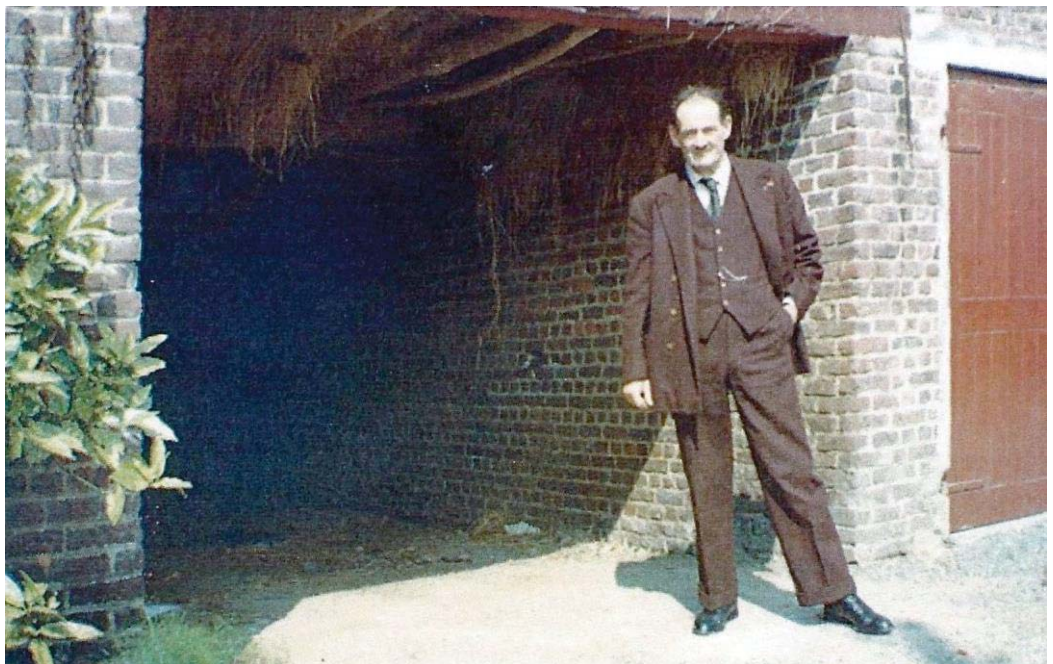
In verband met die bewuste slag in 1914 is er ook nog het verhaal van de zoektocht naar Belgische soldaten, zoals me dat door Roza Van den Bossche, dochter van het gezin dat toen die boerderij bewoonde, verteld werd:

« enkele jonge mannen van de uitgezonden Belgische patrouilles hadden hun soldatentenu voor burgerkleden verwisseld en die achtergelaten uniformen werden door de Duitsers teruggevonden. Daarop dreven de Duitse troepen alle jonge mannen uit de buurt die ze konden vinden samen in de kerk, waar ze hun die militaire kledingstukken lieten passen om er zo de gedeserteerde soldaten uit te vissen. Een dienstdoende priester, Pieter Jan De Baerdemaeker [volgens sommige bronnen "De Baerdemeker"], sprak echter vlot Duits en kon zo de meesten van hen vrij babbelen. Eén plaatselijke jonge man echter, Heintje "Rikske" Lettens, had de pech dat een achtergelaten uniform hem perfect paste en die werd dan toch nog als krijgsgevangene naar Duitsland afgevoerd. Van daar schreef hij zijn familie: "Het is niet omdat ginder vette varkens rondlopen, dat dit mager varken moet vergeten worden", zijn manier om de Duitse censuur op de briefwisseling te omzeilen... »

Een jaarlijkse herdenking aan het monument in Imde in de jaren '1960, in aanwezigheid van de kinderen van de lagere school. Het was ook toen dat de reünie van Dutrieux en Bollen plaatsvond.

Paul Dutrieux voor de schuur van de hooizolder waar hij zich indertijd met Jozef Bollen verborgen hield.

Paul Dutrieux samen met de familie Van den Bossche die de hoeve op het ogenblik van de reünie nog steeds bewoonde. Helemaal rechts op de foto dr. Jozef Bollen. De man helemaal links is Frans Van den Bossche (het latere schoolhoofd van de gemeentelijke jongensschool van Westrode), de derde dame van links is zijn oudere zus Roza (+), die ons deze foto's bezorgde.

We krijgen bij Berla niet alle dagen onverwachte mails uit Suriname, maar in december jongstleden liep er op die manier een tekst binnen. Het was het levensverhaal van een in Westrode geboren, getogen en er ook begraven man, die zich daartussen als pastoor tot een kleurrijke figuur in onder andere Sint-Katherina-Lombeek, Asbroek en Nederokkerzeel (een deel van Kampenhout) ontpopte.

Het was geschreven door Jan Verboogen (°11.02.1951 in Nederweert – Nederlands Limburg), een salvatoriaan (hoofdzetel van de congregatie in België Hamont-Achel) die tussen 2004 en 2016 ook priester in Nederokkerzeel - Kampenhout was.

Daar kreeg hij doorheen de jaren zoveel sappige verhalen over z'n voorganger te horen, dat hij besloot er een artikel voor de heemkundige kring Campenhout over te schrijven.

Onze Kampenhoutse collega's publiceerden dat in hun "Jaarboek 2015" en gaven bij mail van 18.12.2017 onmiddellijk hun welwillend akkoord voor reproductie.

In 2016 werd de auteur dan als missionaris naar Paramaribo gezonden, vanwaar hij ons dus onderstaande tekst ter publicatie bezorgde, waarvoor onze hartelijke dank...

PASTOOR JAN FRANS ROBBERECHTS FLAMINGANT EN DON CAMILLO PUR SANG (1896-1986)

Jan Verboogen

Denk eens terug aan vroeger, denk na over het verleden.
Vraag je vader hoe het vroeger was, laat oude mensen erover vertellen.
(Deuteronomium 32, 7)

GEBORTEAKTE, N° 87.

Ten jare duizend acht honderd zes-en-negentig, den negenden September _____ om drie ure ~~in~~ middag, is voor Ons Henricus Van Cauwenbergh, Burgemeester Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der gemeente van Nederokkerzeel, Arrondissement Bruessel, Provincie Brabant, verschenen Don Baptist Robberechts, oudacht-en-dertig jaren, beroep landbouwer geboren te Londerzeel wonende althier, Kalsbeek wijk B N° 12 die ons heeft vertoond een kind van het mannelijk geslacht, hetwelk hij verklaard heeft geboren te zijn in zijn woonhuis gisteren om drie ure 's morgens, van hem vertoond en van zijne echtgenote Ludovica Van Caesbroeck, oud negen-en-tienig, landbouwer, wonende en geboren alhier en over welk kind hij verklaard te geven de voornamen Don Frans

Gemelde vertooning en verklaring gedaan in tegenwoordigheid van Peer Karel Coppens, oud drie-en-vijf jaren, beroep minkelier, wonende althier, en van Frans Verdickt, oud veertig jaren, beroep landbouwer, wonende althier

En na voorlezing der tegenwoordige akte ontvangen te hebben: hebben den vader en de getuigen benevens ons onderschekend

J.B. Robberechts P. K. Coppens F. Verdickt Man Cauwenbergh

«Het is waar dat wij in Vlaanderen vertrouwlijker en lossier met onze priesters omgaan dan in Holland, dat wij dichter en als goede vrienden naast hen staan, het is waar dat wij met de heiligen en zelfs met Onze Lieve Heer over de straat wandelen, de hand op hun schouder leggen en een grapje vertellen. Hebben wij daarom minder eerbied voor hen? [...] Maar onze priesters gaan ook vertrouwlijker om met hun volk, staan er dichter bij, komen zelf meer dan bij onze

noorderburen uit het kleine volk, ze zijn niet zo rijk als de Hollanders, hebben misschien minder beschavingsconventies, maar daarom niet minder wetenschap en geloofsijver. Hebt ge het al eens bijgewoond als mijnheer pastoor op een zondagavond in het café van de parochiezaal een pintje bier komt drinken of een kaartje leggen met zijn parochianen?»¹

¹ Ernest Claes, *Ik en de Witte*, Antwerpen-Amsterdam, 1960, blz. 147.

Zo kon Ernest Claes nog schrijven anno 1960 (Vaticanum II was reeds aangekondigd, nog niet begonnen), waarschijnlijk in de verste verte niet vermoedend, hoe grondig de tijden in de daaropvolgende jaren zouden veranderen en de mensen met hen.²

Wat Claes schrijft is ongetwijfeld gedateerd, oubollig zo u wilt -'Waar komt gij nog mee af?'-, maar blijft zijn diepste waarheid behouden, zeker wanneer we leven en werken van Jan Frans Robberechts, een kleurrijk figuur, dorpspastoor, aan een nader onderzoek onderwerpen.

Van 1944 tot 1971 was hij als pastoor verbonden aan de parochie van Sint-Stefaan in Nederokkerzeel.

In tal van verhalen, anekdotes enz. leeft hij daar nog voort onder de mensen, die allen met respect over hem spreken.

Hij ging op vertrouwelijke wijze met de mensen om en stond dicht bij hen, om met de woorden van Ernest Claes te spreken. Daarvan leggen vele mensen getuigenis af.

En dat wekte mijn nieuwsgierigheid en interesse om op zoek te gaan naar het levensverhaal van deze dorpspastoor, een type van parochieherder, van 'pastor' zoals men vandaag zegt, dat de huidige tijd niet meer kent en waarschijnlijk ook niet meer zal kennen.

Naar preconciiliaire maatstaven eerder een atypische zielzorger.

De tijden zijn veranderd en de mensen met hen. De Kerk die hij diende, de jaren waarin hij leefde, ze behoren definitief tot de tijd van toen, soms ook ietwat meewarig het 'rijke Roomsche leven' genoemd.

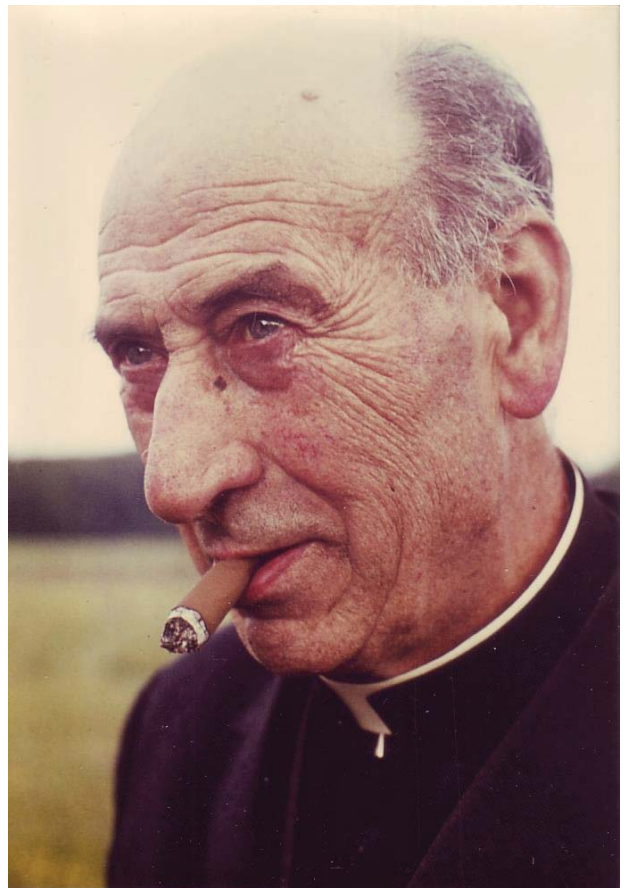
Des te meer moeten we het verhaal van leven en werken van Jan Frans Robberechts vasthouden voor de toekomst, 'tot lering en vermaak'.

Afkomst en jeugdijaren

Jan Frans Robberechts werd geboren op 8 september 1896 te Westrode-Wolvertem als zoon van Joannes Baptista Robberechts (1858-1928) en Ludovica Van Caesbroeck (1867-1959).

Daags daarna ontving hij het doopsel in de kerk van Wolvertem en kreeg de naam Frans.

² *Tempora mutantur, nos et mutamur in illis* - De tijden veranderen onophoudelijk en wij met hen.

Zijn ouders hadden een boerderij en verdienden met hard werken hun dagelijkse kost.

Vader Robberechts was lid van de kerkfabriek te Wolvertem en begeleidde in die hoedanigheid het Allerheiligste in de processie, die alle jaren door het dorp trok.

Vanaf september 1902 bezocht Frans de gemeenteschool van Westrode.

Van schoolplicht was destijds nog geen sprake, zodat de jonge Robberechts in 1907 zijn schoolgang voor enige tijd moest onderbreken om de stenen bij te slepen, die thuis nodig waren om stal en schuur te bouwen. Dit herhaalde zich in 1908, toen het woonhuis gebouwd moest worden, zodat zijn schooltijd zich ten dele afspeelde tussen steen en mortel. Maar dat zou hem later nog van pas komen... 13 jaar oud bleef de toekomstige pastoor in 1909 definitief thuis om mee te helpen op de ouderlijke boerderij.

In de jaren daarna ontdekte Frans stilaan zijn levensroeping.

In 1912 ging hij na Nieuwjaar naar het kleinseminarie van Hoogstraten, waar hij het laatste semester van de voorbereidende klas zou volgen. Thuis waren ze aanvankelijk niet zo opgetogen over Frans' studieplannen. 'Als onze

Frans gaat studeren, moet er een paard komen op de boerderij', aldus de familiechroniek.

Juni 1912 deed de jonge student bij zijn superieuren de aanvraag om het eerste jaar Latijnse te mogen overslaan. Door tussenkomst van mensen die het goed met hem meenden, mocht hij naar de vijfde Latijnse, alleszins na opoffering van heel zijn vakantie. Zijn doorzettingsvermogen zorgde ervoor, dat hij de stap kon wagen.

De eerste jaren waren de resultaten bepaald niet om over naar huis te schrijven. Maar enkele jaren later, in de derde Latijnse, behaalde hij de derde plaats in Latijn en in wiskunde en voor Grieks was hij zelfs de beste van de 24 leerlingen.

Een tweede keer trok Frans zijn stoute schoenen aan om de toestemming te vragen, de poësis over te slaan. Uiteindelijk behaalde hij in de retorica een diploma van de tweede graad, aangezien hij een half procent te weinig had voor een diploma van de eerste graad.

Al met al had hij zijn humaniora dan toch op vier jaar tijd kunnen doen.

Naar het grootseminarie

Na vier jaar Hoogstraten kon de jonge Robberechts worden toegelaten tot de hogere studies aan het grootseminarie in Mechelen.

De twee jaren filosofie klaarde hij in 18 maanden. Ziekte en uitputting deden hem echter voor enige tijd naar de ouderlijke boerderij in Westrode terugkeren. Daar kon hij herstellen en weer op krachten komen.

Daarna begon hij opnieuw aan zijn theologiestudie, die normaal vier jaren in beslag nam, door Frans echter binnen de drie jaren werd afgewerkt.

In die tijd gebeurde er iets, wat het verdere leven van de jonge student in niet geringe mate zou bepalen en zijn Vlaams bewustzijn flink aanwakkerde.

Al de lessen op het seminarie werden toen in het Frans gegeven. Dat vormde weliswaar geen probleem voor Frans, maar zijn moedertaal was en bleef toch het Vlaams. Ook de spiritueel en de biechtvader waren Franstalig.

Daarom raapten de Vlaamse priesterstudenten (70% van de seminaristen) op zekere dag al hun moed bijeen en schreven een brief naar kardinaal

Mercier met het verzoek, een Nederlandstalige geestelijke leider te krijgen. De kerkvorst was daarover dusdanig verontwaardigd, dat hij persoonlijk naar het seminarie kwam om zijn seminaristen toe te spreken. Zulke vragen stellen, dat was voor de kardinaal niet minder dan een ketterij!

Frans Robberechts als jonge seminarist.

Kardinaal Désiré Joseph Mercier (1851-1926)

Kardinaal Mercier werd op 21.11.1851 in het Waals-Brabantse Eigenbrakel (Braine-l'Alleud) als vijfde kind van negen geboren in een gezin van kleine ondernemers.³

Idealistisch en religieus bevolgen van aard koos hij in 1868 voor de priesterlijke levensstaat.

De gedreven hoogleraar en publicist werd op 07.02.1906 tot aartsbisschop benoemd, alleszins zonder enige pastorale ervaring.

In zijn vernieuwingsdrang beet hij zijn tanden stuk op de vernederlandsing van het secundair en universitair onderwijs. Die vernederlandsing was een pijnlijk twistpunt in het pontificaat van kardinaal Mercier, die van 1906 tot 1926 aartsbisschop van Mechelen was.

Deze kwestie liet de keerzijde zien van een spirituele en beminnelijke leidsman, namelijk een autoritaire kerkleider die op zijn strepen stond.

Zijn wapenspreuk '*Apostolus Jesu Christi*' stak hij niet onder stoelen of banken.

³ Jan De Maeyer, '*De wending van de kerk naar het volk*' (1884-1926), *De ascetische kerkvorst: Désiré-Joseph Mercier (1851/1906-1926)*. '*Apostolus Jesu Christi*', *Het aartsbisdom Mechelen-Brussel, 450 jaar geschiedenis*, deel II, 1802-2009, Antwerpen, 2009, blz. 138-140.

Leidende elites, ook in Vlaanderen, zagen een vernederlandsing niet zitten.

Frans, zo vond men, was de aangewezen taal voor intellectuele, internationale uitwisseling, diplomatie en bestuurszaken.

Toen de wet Coremans van 1883 een gedeeltelijke vernederlandsing van het openbaar middelbaar onderwijs invoerde, werd ook aan katholieke zijde in het vrij onderwijs een vernederlandsing verlangd, wat echter op grote onwil bij de kerkelijke overheid stootte. Dit vanuit het standpunt, dat het vrij onderwijs zich autonoom moest kunnen ontwikkelen en niet in de lijn van het openbaar onderwijs.

De Belgische bisschoppen, kardinaal Mercier op kop, stonden onverzettelijk op hun gezagspositie en eisten blinde gehoorzaamheid van clerus en gelovigen.

De knoop werd doorgehakt: het Nederlands bleef een tweederangstaal.

Wat bij de Vlamingen vooral kwaad bloed zette, was de opinie van de kardinaal, dat de universiteit de algemene cultuurbelangen moest dienen en dat enkel een internationale taal als het Frans zich daartoe leende.

Vlamingen die de vernederlandsing van het onderwijs voorstonden, hadden -aldus Mercier- te weinig nagedacht over de rol van het hoger onderwijs.

Naarmate de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) vorderde, verstrakte de visie van kardinaal Mercier nog.⁴

Zijn niet aflatend verzet tegen de Duitse bezetter ging gepaard met een groeiende afkeer van de 'flaminganten', die desnoods met Duitse hulp hun Vlaamse eisen ingewilligd wilden zien.

Hij was ervan overtuigd, dat een gecultiveerd persoon zich in vloeiend Frans moest kunnen uitdrukken, omdat het Frans een internationale en het Nederlands slechts een nationale taal was, daarenboven versnipperd over vele dialecten.

„Moi je suis d'une race destinée à dominer et vous d'une race destinée à servir" woorden van Zijne Excellentie Kardinaal Mercier aan een zijner Vlaamsche priesters. Nooit was de verdrukking der Vlaamschgezinde priesters zoo geweldig als onder de dwingelandij van dezen Waalschen politieker.

Karikatuur van Mercier uit zijn tijd, met als tekst (citaat vertaald uit het Frans en Nederlandse commentaar in oude spelling): 'Ik ben van een ras dat voorbestemd is om te heersen en u van een ras dat voorbestemd is om te dienen', woorden van Zijne Excellentie Kardinaal Mercier aan een zijner Vlaamsche priesters. Nooit was de verdrukking der Vlaamschgezinde priesters zoo geweldig als onder de dwingelandij van dezen Waalschen politieker.'

Onder druk van de studentenbeweging en van de intussen gegroeide Vlaamse elite werden de Vlaamse eisen steeds radicaler.

Het radicaalst werden ze geformuleerd door de in 1919 opgerichte Frontpartij, later omgevormd tot het V.N.V. (Vlaamsch Nationaal Verbond).⁵

⁴ Robrecht Boudens OMI, 'De Kerk en de Vlaamse Beweging', De Kerk in Vlaanderen - Momentopnamen, Averbode/Apeldoorn, 1994, blz. 265-269.

⁵ Het Vlaamsch Nationaal Verbond of V.N.V. was een rechts-radical (ook soms als fascistisch bestempelde) Vlaams-nationalistische partij, opgericht op 08.10.1933 door Staf de Clercq. Tijdens de Tweede Wereldoorlog collaboreerde ze officieel met de Duitse bezetter. Een klein deel keerde zich echter af van de collaboratie.

Onder toenemende druk werden aan de Leuvense universiteit in 1911-1912 en definitief vanaf 1925-1926 de eerste cursussen ontdebeld en afzonderlijk in het Frans en het Nederlands gedoceerd.

Aan het eind van zijn leven moest kardinaal Mercier toegeven, toch wel een inschattingfout te hebben gemaakt.

Maar de wonden in Vlaanderen en bijzonder onder de Vlaamse clerus en lekenelites waren toen al te diep geslagen.

Professor en priester

Tijdens het laatste jaar van zijn theologiestudies werd Frans Robberechts bij de bisschop geroepen. In Nijvel aan het Collège Sainte-Gertrude was een professor⁶ nodig om -wonderlijke speling van het lot- Nederlands te geven.

Zo gebeurde. Op 20 mei van het jaar 1923 ontving Frans de priesterwijding door handoplegging en gebed van kardinaal Mercier.

Daags daarop volgde de eremis in het kerkje van Westrode.

In de daaropvolgende maanden ging de neomist elke zondag voor in de grote kerk van Nijvel en preekte daar zelfs in het Frans! Maar toen het schooljaar naar zijn einde ging en de deken van Nijvel hem vroeg of hij er iets voor voelde, onderpastoor bij hem te worden, repliceerde Frans met: *'Doe me dat niet aan; ik ga liever naar een Vlaamse parochie.'*

⁶ *Professor* (afkorting "prof.") is in Nederland de aanspreektitel voor een hoogleraar, terwijl het in Vlaanderen de aanspreektitel is voor docenten aan een academische instelling (universiteit, hogescholen met masteropleiding). Zo worden in Vlaanderen zowel een docent, hoofddocent, hoogleraar, gewoon hoogleraar als buitengewoon hoogleraar met professor aangesproken. In Vlaanderen werden ook priester-leraars in colleges en seminaries professor genoemd. In het Frans kan *professeur* zowel hoogleraar als onderwijzer betekenen. In Nederland wordt de titel professor alleen verleend aan degenen die verbonden zijn aan een universiteit en daar de functie van hoogleraar vervullen. Het gebruik ervan is in andere gevallen dan ook onrechtmatig, dit in tegenstelling met Vlaanderen.

Sint-Katherina-Lombeek (1923-1928)

De grote vakantie was nog maar net begonnen, of Frans werd weer op het aartsbisdom ontboden.

Gehoorzaamheid was een vanzelfsprekende zaak en dus moest de jonge priester zich op stel en sprong naar Sint-Katherina-Lombeek begeven, want daar zou 's anderendaags de processie uitgaan.

Blijkbaar stelde de kerkelijke overheid wel vertrouwen in Frans, want hij kreeg de opdracht, daar een parochiezaal met woonhuis te bouwen. Een hele onderneming dus die op jonge schouders terechtkwam.

In 1925 stichtte de latere kardinaal Cardijn de K.A.J. In die jaren kwam mede op initiatief van Robberechts in Lombeek een K.A.J.-afdeling tot stand, die later tot een zeer sterke groepering van kajotters zou uitgroeien.

Onderpastoor in Asse en kapelaan in Asbeek (1928-1944)

Op het aartsbisdom waren Frans' capaciteiten niet onopgemerkt gebleven.

Hij werd benoemd tot onderpastoor te Asse en kapelaan te Asbeek en kreeg meteen de opdracht, in Asbeek een kerk met pastorie te bouwen.

Met het oog hierop begon hij gelden in te zamelen en schrok er ook niet voor terug, zelf een handje toe te steken bij de bouwwerkzaamheden. Dat had hij van geen vreemden: jong geleerd is oud gedaan, zoals later nog zou blijken.

Datzelfde jaar overleed de vader van Frans.

Geheel in de stijl van die dagen vermeldde het bidprentje: *'Dierbare zoon-priester, gedenk uw vader aan het altaar des Heeren.'*

In 1930 kon de kerk van de Heilige Familie te Asbeek worden ingewijd door hulpbisschop Van Cauwenbergh.

Intussen was Frans Robberechts in 1929 toegetreten tot de boogschutters. Iedere zondag na de hoogmis was hij trouw op post bij het boogschieten. In latere jaren zou hij in die sport nog grote vorderingen maken.

Mede op initiatief van pastoor Robberechts zagen in 1936 twee reuzen, *Manse* en *Kalle*, het levenslicht.

Ook de plaatselijke kunstschilder Karel de Bauw en de schrijver Wies Moens waren hierbij betrokken.

Kenners rekenen Manse en Kalle onder de oudste reuzen van het Vlaamse land.

In dit verband ontstond ook de Reuzengilde. Deze zorgde ervoor dat Manse en Kalle in 1980 nog een zoon kregen, *Susken* (naar de geestelijke vader Jan Frans Robberechts). Niemand minder dan pastoor Munte uit 'Wij Heren van Zichem' kwam naar Asbeek om de boreling te dopen.

De reuzen Manse en Kalle uit Asbeek, geesteskinden van pastoor Robberechts (1936).

Tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft pastoor Robberechts vele jongeren kunnen vrijwaren voor de concentratiekampen.

In 1944, zo vermeldt de familiechroniek, preekte hij dan wel dat men niet mocht stelen of smokkelen, maar in het zog van de beruchte repressie zorgde hij er toch voor, dat de 'zwarten' die op kasteel La Morette gevangen zaten, te eten kregen.

Die 'zwarten' waren toch ook parochianen, aldus de pastoor.

Het kasteel lag in Asse aan de Edingsesteenweg op de berg nabij de grens met Ternat en viel inderdaad onder de parochie Asbeek. In de oorlogsjaren was daar de Duitse 'Ortskommandantur' gevestigd.⁷

Omstreden was ook zijn vriendschap met Wies Moens⁸, die zich eind de jaren '30 in Asse was komen vestigen⁹.

⁷ E-mail van Jaak Ockeley, historicus te Asse, op 30.07.2015.

⁸ Wies Moens werd geboren te Sint-Gillis-Dendermonde op 28.01.1898.

Tijdens zijn collegejaren werd hij lid van het Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond (AKVS). Van 1916 tot 1918 studeerde hij Germaanse filologie aan de vernederlandse universiteit te Gent. Wegens zijn activisme werd hij na WO I veroordeeld en verbleef hij tot maart 1921 in de gevangenis. Daar schreef hij meerdere dichtbundels. In 1931 was hij medeoprichter van het Verbond van Dietse Nationaalsolidaristen (Verdinaso). Ondertussen werkte hij mee aan verschillende tijdschriften. Hij brak met het Verdinaso in 1934 en zou zich van dan af profileren als invloedrijk theoreticus van het nationalisme in de Nederlanden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd hij directeur van Zender Brussel. Ofschoon hij zich in de oorlogsjaren had verzet tegen o.a. de anti-joodse excessen van de Duitsers, werd hij in 1947 bij verstek ter dood veroordeeld. Wies Moens nam de vlucht naar Nederlands-Limburg, waar hij leraar Nederlands werd aan een middelbare school. Wegens zijn nationalistische ingesteldheid werd en wordt hij tot vandaag vaak verguisd. Wies Moens overleed op 05.02.1982 in alle eenzaamheid te Neerbeek (Nederlands-Limburg). Vanaf 1987 mocht de Stichting Wies Moens in Neerbeek geen jaardiensten meer houden voor de daar begraven Vlaamse nazi-collaborateur. Het bisdom Roermond had de stichting dit recht ontnomen op aandringen van burgemeester Albert van Goethem van Beek. Deze liet weten, dat hij massale bezoeken aan het graf zou aanmerken als demonstraties, waarvoor hij vervolgens geen vergunning zou verlenen wegens gevaar van verstoring van de openbare orde (Dagblad De Limburger/Limburgs Dagblad van 8 februari 1987). Hoezeer de meningen omtrent Moens' politieke gezindheid ook uiteen mogen lopen, zeker is dat hij in de geschiedenis van onze letterkunde van de 20e eeuw een blijvende plaats inneemt door de bezielende kracht, innerlijke waarachtigheid en taalschoonheid van zijn poëzie. (Wikipedia).

⁹ André Demedts, 'Moens, Wies, letterkundige en Vlaams-nationalist', Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, deel 2, Tielt - Amsterdam, 1975, blz. 968-970.

'Kapelaan Frans Robberechts van Asbeek was (dan weer) een verdediger van de Vlaamse zaak en sympathisant van het V.N.V.'¹⁰

Dit werd hem van bepaalde zijde kwalijk genomen, zodat er brieven naar het aartsbisdom gingen. Waarschijnlijk lag hier ook de oorzaak van zijn overplaatsing per 03.12.1944 naar Nederokkerzeel.

Hier volgde hij pastoor Engelbert De Ridder op, die daar sinds 1934 werkzaam was en nu een nieuwe benoeming kreeg in Blauwput (Kessel-Lo). Pastoor Robberechts ging er prat op, bij zijn vertrek uit Asbeek de parochie zonder schulden te hebben achtergelaten.¹¹

De Kerk tijdens de Tweede Wereldoorlog¹²

Op 10.05.1940 viel het Duitse leger België binnen en na de Achttiendaagse Veldtocht capituleerde de koning als opperbevelhebber van de strijdkrachten.

Sindsdien scheidden zich de wegen van regering en vorst. De regering vluchtte naar Engeland, terwijl de koning in het land bleef.

Kardinaal Van Roey schaarde zich vastberaden achter de koning en viel scherp uit tegen de regering die was gevlucht, liever dan het lot van de soldaten te delen. De kardinaal was ervan overtuigd, dat de keuze van de koning, ook politiek gezien, de beste was.

Uit deze situatie moest dan ook het beste worden gehaald. Blijkbaar waren koning en kardinaal ervan overtuigd, dat Duitsland de oorlog zou winnen.

Van Roey gaf er zich rekenschap van dat de veelbesproken '*nieuwe orde*' bepaalde voordelen voor de Kerk zou kunnen hebben.

Contacten over en weer verhinderden echter niet, dat de bisschoppen herhaaldelijk duidelijke taal

¹⁰ Jaak Ockeley, '*Wies Moens in de jaren 1938-1944 te Asse*', Ascania, 1, 1998, blz. 42-52.

¹¹ Deken M. De Strycker, '*In Memoriam Frans Robberechts*', Pastoralia, beleids- en informatieblad Aartsbisdom Mechelen-Brussel, oktober 1986, blz. 122.

¹² Robrecht Boudens OMI, '*Kerkelijke hiërarchie en Duitse bezetting 1940-1944*', De Kerk in Vlaanderen - Momentopnamen, Averbode/Apeldoorn, 1994, blz. 373-378.

hebben gesproken. Zo o.m. bij de gedwongen tewerkstelling van arbeiders in Duitsland (02.12.1942) en bij het opeisen van de kerkklokken (15.03.1943).

Deze laatste aangelegenheid zorgde overigens voor een keerpunt in de relatie tussen Kerk en bezetter.

Collaboratie

Er waren verschillende elementen die aanleiding gaven tot collaboratie met de Duitse bezetter.

Sommige Vlamingen hoopten bepaalde politieke voordelen te halen uit samenwerking met de bezetter.

De pro-Duitse stellingname van niet weinig Vlaams-nationalisten in de vroege oorlogsjaren zette de bisschoppen ertoe aan, op te treden tegen de collaboratie.

Na de Achttiendaagse Veldtocht (10 – 28.05.1940) verboden zij in december 1940 leerkrachten en priesters, lid te zijn van het VNV.

Ook werd in de jaren 1941-1942 beslist, dat Belgische staatsburgers die in dienst van het Duitse leger gesneuveld waren, in principe wel een christelijke begrafenis mochten krijgen, maar dat deze plechtigheden in geen geval mochten uitgroeien tot politieke manifestaties.

Eenzelfde principe werd toegepast bij het communiceren: wie zich aanbood kon worden toegelaten, maar de communie moest geweigerd worden aan degenen die er een manifestatie van wilden maken door zich bijvoorbeeld in uniform aan te bieden. Naargelang van hun persoonlijke overtuiging interpreteerden sommige pastoors dit voorschrift vrij subjectief.

Collegeleerlingen kregen het verbod, lid te zijn van nationalistische of nationaal-socialistische bewegingen en tijdens vakanties aan bepaalde activiteiten deel te nemen.

Ook stelde de kardinaal herhaaldelijk, dat landgenoten die in de collaboratie zo ver gingen dat ze het Duitse leger vervoegden, zich schuldig maakten aan landverraad.

Repressie

De collaboratie met Hitlers Duitsland bracht bij de bevrijding van België na meer dan vier jaar bezetting een uitbarsting van volkswoede met zich tegen al wie verdacht was.

In de eerste plaats waren dat de aanhangers van de rechtse bewegingen zoals het Vlaams-nationalisme.

Zonder enige vorm van proces werden meer dan 50.000 mensen gearresteerd en opgesloten in afwachting van hun rechtszaak.

Deze repressie was een complexe aangelegenheid waarin wraakgevoelens en ook politieke berekeningen meespeelden.

Vooraf degenen die een officiële benoeming of een bevordering hadden gekregen tijdens de bezetting, moesten het ontgelden. Op basis van het zeer rekbare begrip incivismen werden tallozen beschuldigd en niet minder dan 405.067 dossiers aangelegd.

Helaas waren tijdens de eerste jaren na de oorlog de sereniteit, de grootmoedigheid en zelfs het gezond kritische onderscheidingsvermogen ver te zoeken.

Nederokkerzeel (1944-1971)

In zijn nieuwe parochie hield pastoor Robberechts zich niet onledig. Het notulenboek van de kerkfabriek¹³ - Robberechts was secretaris- vermeldt, hoe er in 1952

besprekingen werden gehouden met het schepencollege, burgemeester Grauwels en de schepenen Peeters en Meeus, over herstellingswerken aan de geklasseerde kerk.

Architect Van Doren van Sterrebeek kreeg de opdracht van het gemeentebestuur, een plan op te maken met een voorontwerp en lastenboek.

We laten 'de schrijver' zelf aan het woord:

¹³ *Register der Beraadslagen van 't Kerkbestuur en Bureel der Kerkmeesters der Sint-Stefaanskerk te Nederokkerzeel*, begonnen op '1 April 1930' door Dominicus Mertens (1874-1933), pastoor aldaar van 1928 tot aan zijn overlijden. Het verslagboek berust in het archief van de kerkfabriek op de pastorie.

«Dit plan met een bestek van 633.049 fr. 30 ctm. die voor 60% ten laste vallen van de staat, voor 20% ten laste van de provincie en voor de overige 20% ten laste van de gemeente, werd in een speciale zitting van de kerkfabriek met als aanwezigen Edmond Meeus voorzitter, E.H. Robberechts secretaris, Emiel Verbelen en Bernard Schoovaerts goedgekeurd met algemene stemmen in zitting van 23 Maart 1952. De gemeenteraad gaf haar goedkeuring in zitting van 26 April 1952. [...]

Op zaterdag 13 Juni te 11 u. werd in de opening het werk toegewezen aan de ondernemer Josef De Coster van Kessel-Lo, voor de som van 624.263 fr. 28 ctm. Na goedkeuring door de Heer Goeverneur gaf de gemeente toelating aan Josef De Coster het werk te beginnen.

Deze toelating werd gegeven op 8 oktober 1953 en op 19 oktober 53 werd met het werk begonnen.»

Ook in de school vlakbij de kerk en in de parochiezaal liet de pastoor zich niet onbetuigd. Zaken die hem na aan het hart lagen.

Mathilde Robberechts, zus en huishoudster.

Nadat zijn zuster Mathilde (1904-1985) als huishoudster naar Nederokkerzeel was gekomen, volgde in 1946 ook zijn moeder, die tot 1959, het jaar waarin zij overleed, in de pastorie van een rustige oude dag kon genieten.

Opvallend detail: moeder Robberechts zou haar zoon altijd met 'meneer pastoor' aanspreken. Zoals zij het tegenover anderen ook steevast over 'meneer pastoor' had.

In 1948 vierde pastoor Robberechts zijn zilveren priesterjubiläum.

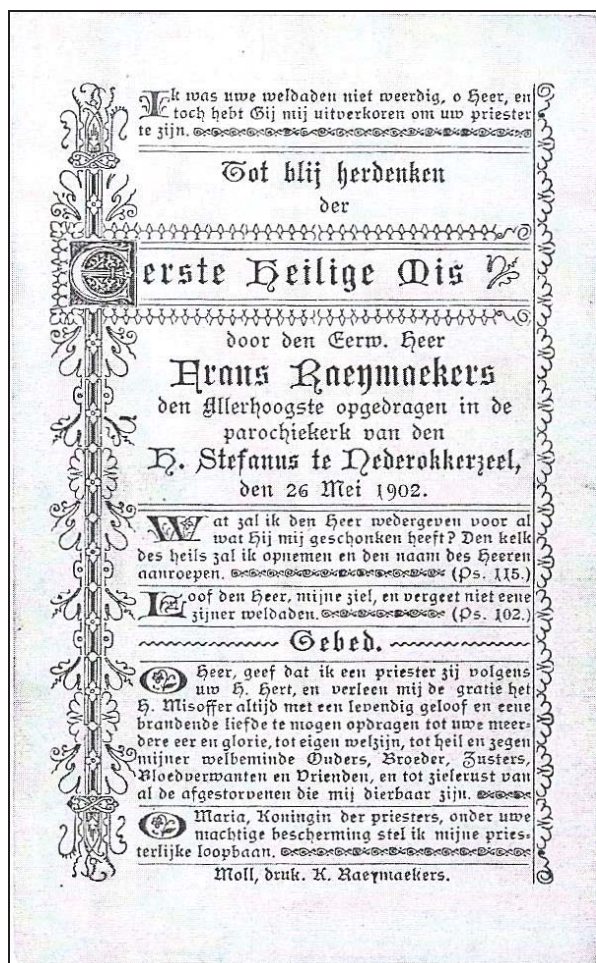
Hij die voor het overige weinig historische aantekeningen naliet, bracht niet zonder trots verslag uit over de feestelijkheden.

In het notulenboek lezen we:

«PRO MEMORIA - Op zondag 29 augustus werd alhier het zilveren priesterjubileum gevierd van den Z.E.H. Pastoor.

Te 10 ure droeg de jubilaris den Heer een plechtige dankmis op, aan 't altaar bijgestaan door zijn beide kozijns priester Jan en Frans De Wachter, door den E.H. Raeymaekers parochiaan van Nederokkerzeel.¹⁴ De zang van koorknappen en zangers werd geleid door E.H. Peeters van

¹⁴ Franciscus Josephus Martinus Raeymaekers werd geboren te Nederokkerzeel op 11.01.1878 als zoon van hoofdonderwijzer en gemeenteontvanger Joannes Victor Raeymaekers en Catharina Deconinck. Franciscus Raeymaekers werd op 24.05.1902 tot priester gewijd om vervolgens leraar te worden aan het Sint-Pieterscollege te Jette. Vanaf 1933 was hij pastoor te Meise. Hij bleef dat tot 1944, toen hij geestelijk directeur werd aan het Instituut Sint-Augustinus te Jette. Priester Raeymaekers overleed te Brussel op 16 januari 1956. (Odis-databank)

Nederokkerzeel¹⁵ en door Ferdinand Bohets, koster. De kanselrede werd gehouden door E.H. De Decker, priester van Don Bosco.

Na een plechtig lof met Te Deum te 3 u. werd een feestzitting gehouden in de parochiezaal. Voor een nokvolle zaal (de mensen stonden tegen mekaar gedruimd in de grote zaal, de bovenzaal, de boekerij en trapzaal, tot buiten voor de zaal en op het speelplein der zusterschool) opende meester Ceuleers de zitting. Aanspraken werden gehouden door Jean Verbiest namens de jeugdgroeperingen, BJB-ers, KAJ, BJB-sters en Chiro; door Verdeyen namens de fanfare en door Edm. Meeus, voorzitter van de kerkfabriek, namens de parochie. De jeugdgroeperingen en de fanfare St. Steven zorgden voor een mooi opgezet en afwisselend feestprogramma van spreekkoren, zang en muziek. Geschenken werden aangeboden door de jeugdgroeperingen, de fanfare en de parochie. Met het vaderlands lied en een dankwoord van den jubilaris eindigde deze prachtig opgezette feestviering.»

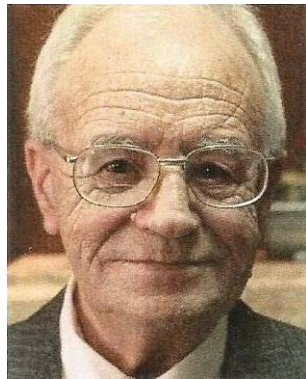
Het feestprogramma en de gehouden toespraken bewijzen, hoe graag de pastoor in Nederokkerzeel was gezien: 'Mocht de Heer nog lange jaren onzen Herder midden ons bewaren!'¹⁶

¹⁵ Clement Jan Louis Peeters werd geboren te Nederokkerzeel op 12.05.1922 als zoon van Jules Cornelis Peeters en Johanna Maria Poedts (Biststraat/Dorpsstraat). Op 13.04.1947 ontving hij in Mechelen de priesterwijding, waarna hij enige tijd leraar was aan het Sint-Pieterscollege te Ukkel. Vanaf 01.09.1947 studeerde Louis Peeters aan de Katholieke Universiteit Leuven, waar hij het diploma van kandidaat wetenschappen voorbereidend tot artseneerbereidkunde en van landbouwingenieur behaalde. Van 1952 tot 1967 was hij werkzaam aan het Sint-Jan-Berchmanscollege te Antwerpen, waarvan hij in de jaren 1967 tot 1982 ook directeur was. Daarnaast was hij vele jaren geestelijk leider van het Marialegioen. In 1982 werd Louis Peeters rector bij de Zusters van het Heilig Hart van Maria in 's-Gravenwezel. Hij overleed te Malle op 01.07.1990. (Odis-databank)

¹⁶ Binnen het bestek van dit artikel past het, ook enige aandacht te besteden aan een derde priesterzoon uit Nederokkerzeel: Karel Imbrechts, 'Charelke Ernoits', passionist, zoon van Jan Baptist Imbrechts en Anna Maria Theresia Verhulst, woonachtig aan de Laarstraat (Hoog Laar). Geboren te Nederokkerzeel op 30.03.1926, deed hij op 04.09.1944 zijn religieuze professie bij de passionisten in Kruishoutem. Op 26.03.1951 werd hij in Luik tot priester gewijd. Hierna ging Karel Imbrechts in Leuven klassieke talen studeren. Niet

Louis Peeters.

Karel Imbrechts.

Hij leerde zijn volk drinken...¹⁷

Aldus een veel gebezigd citaat, niet eens negatief bedoeld, als pastoor Robberechts ter sprake kwam.

Hij was van alle markten thuis en stak zijn talenten niet onder stoelen of banken. *'Buiten zijn geestelijke taak leerde hij te Asbeek van of aan zijn volk: boogschieten, zeep maken, cider maken, anker en zon spelen, meet schieten, enz.'*

minder dan 45 jaar was hij leraar Latijn en Oudgrieks aan het college Hagelstein te Sint-Katelijne-Waver. In latere jaren was hij gebeten door de studie van het Nieuwgrieks. Zijn jaarlijkse vakantie-reizen naar Griekenland besteedde hij aan het verwerven en uitbreiden van zijn kennis van de hedendaagse Griekse taal. Hieruit kwam de publicatie van een spraakkunst en een woordenboek van die taal voort. Pater Karel overleed op 08.02.2004 te Bonheiden en werd bijgezet in het familiegraf van zijn ouders op de begraafplaats in Nederokkerzeel. (Frans Damen CP, *'In memoriam P. Karel Imbrechts'*, Het Tekon, Bijlage, april 2004 (76), blz. 72.

¹⁷ R. Van den Cruyce, *'In memoriam E.H. Frans Robberechts'*, De Asschenaar, Weekblad van publicitaire, opvoedende, wetenschappelijke en culturele aard, voor Asse en omgeving, 11.05.1986, blz. 1.

Voor het cider maken genoot zijn belangstelling. In Nederokkerzeel brachten de mensen karren vol fruit naar de pastorie, waar pastoor Robberechts een fruitpers had staan om het fruit te persen en er appelwijn (cider) van te maken.

Geen groter genoeg kende de pastoor dan de mensen kennis te laten maken met zijn brouwsel.

Dat de afvalhoop van pulp buiten in het bosje 's zomers danig stonk, werd er dan maar bij genomen. De milieuvorschriften waren toen nog soepeler dan vandaag.

De pastoor kon genieten van een drankje, maar altijd in het gezelschap van anderen. Menigeen herinnert zich nog de genoeglijke uurtjes in de pastorie, zoals bij gelegenheid van een ondertrouw als de fles werd bovengehaald en het erg gezellig en laat kon worden.¹⁸

Op de vraag wat *'Nonkel Pastoor'* nu het liefste dronk, bier of wijn, had hij altijd het volgende antwoord klaar: bier -dat was meer iets voor als hij alleen thuis was, maar de wijn kwam op tafel als hij bezoek had. En het geval wilde dat hij veel bezoek ontving en zelden alleen was, dus ... Ook een goede sigaar en een lekkere pijp versmaadde de pastoor niet.

De sigaren kocht hij van Nederlandse vertegenwoordigers en met de sigarenbandjes kon hij dan weer andere mensen een plezier doen. De geur van pijp en sigaren blijft voor sommigen onvergetelijk. De bruine kleur van zijn vingers ook.

Hij had de gewoonte, bij het binnengaan van de kerk een nog niet opgebrande sigaar neer te leggen op een grafkruis van het kerkhof. Als een sigaar zover opgerookt was dat men ze met de vingers haast niet meer kon vasthouden, stopte hij het stompje in de pijp en rookte het restje zo verder op, zodat er niets verloren zou gaan.

Dat roken was volgens hem ook een reden, waarom hij zo oud mocht worden, want -zo zei hij- *'gerookt vlees houdt langer...'*¹⁹

¹⁸ Door André Slegers, Frederik Wouterslaan 13b, vele jaren naaste buurman van de pastoor, aan de schrijver verteld op 01.07.2015.

¹⁹ Getuigenis door Leo en Marcel Robberechts,

Landbouwles in de pastorietuin.

*Van links naar rechts:
Maurice Bohets,
Daniël Vestrtaets
Louis De Cock,
Roger Imbrechts.*

Opvoeder

Maurice Bohets²⁰ weet nog goed, hoe hij een van de vier leerlingen was die in het vijfde en zesde leerjaar van pastoor Robberechts landbouwlessen ontvingen, terwijl de meisjes van de klas snit en naad moesten volgen.

Naast Maurice ging het om Louis De Cock (Neerstraat), Daniël Vestrtaets (Laarstraat) en Roger Imbrechts (Driesstraat).

Die lessen werden op aanschouwelijke wijze gegeven in de pastorietuin, die toen nog de allures van een *'bloeyende wijngaerd'* vertoonde.

De pastoor had zelf ook groene vingers en het gebeurde regelmatig dat hij tijdens de vingerwassing de misdienaar toefluisterde, toch maar rijkelijk water te gebruiken, aangezien hij tevoren nog in de tuin was bezig geweest.

Robberechts leerde zijn pupillen geraniums stekken en het resultaat daarvan was te bewonderen op de vensterbanken in de school.

achterneven van de pastoor, te Wolvertem op 13.07.2015.

²⁰ Persoonlijke herinneringen aan pastoor Robberechts door Maurice Bohets, Hoogveldbaan 15 te Bertem, e-mail van 15.01.2014. Informatief gesprek op 07.07.2015.

Tekenend was ook, hoe pastoor Robberechts aankomend talent ondersteunde en promootte.

We noemen Luc Mathijs²¹, beeldhouwer, schilder en grafisch kunstenaar, die in 1946 de grote prijs behaalde in het Sint-Lucasinstituut te Brussel, met de grootste onderscheiding en met felicitaties van niemand minder dan mgr. Cento, pauselijk nuntius in België.

Pastoor Robberechts onderkende het talent van de jonge kunstenaar en stelde hem ruimte ter beschikking op de eerste verdieping van de pastorie. Luc Mathijs richtte daar een heus atelier in en stelde zijn werken ten toon, maar doordat de naoorlogse jaren allesbehalve een gunstige voedingsbodem vormden voor aankomend

²¹ Robertus Lucianus Mathijs, geboren te Nederokkerzeel op 30.05.1923, thans woonachtig in wzc Molenstee, Gemeenteplein 1 te Kampenhout. Was gehuwd met Simonne Imbrechts (+2014) (van *'Joinkes'*). Luc Mathijs stamt uit een geslacht van schaliedekkers. Oudere Nederokkerzelenaren kennen hem als *Luc van Octavie van Jef van Toinke Schoil*. 'Schoil' duidt op schaliedekker. Hij groeide op in de Driesstraat. Zie ook: *'Kunstschilder-beeldhouwer Luc Mathijs, uit Berg'*, De Haachtenaar/Ons Puts Weekblad, 14.05.1966, blz. 15. Eveneens: *'Heraanleg gemeenteplein in oktober van start - Kampenhouts Witloofboertje bracht 'welstand' in de gemeente'*, De Streekkrant, 't Klokske Haacht, 09.09.1999, blz. 3. Voorts steunen we op een gesprek met Luc Mathijs op 19.06.2015.

kunstzinnig talent, moest hij een andere werkring zoeken en als drukker gaan werken in Asse en Nederokkerzeel en nog later in Berg. Ondanks het aandringen van pastoor Robberechts werden penseel en palet voor onbepaalde tijd aan de kant gelegd.

De pastoor stimuleerde ook het toneel in de parochie. Het kwam zelfs tot opvoering van *Joseph in Dothan* (Joost van den Vondel).

Luc Mathijs mocht daarvoor de decors ontwerpen en schilderen.

In latere jaren portretteerde hij o.a. Kampenhoutse burgemeesters, werken die in de raadsaal te bewonderen waren. Ook het Witloofboerke op het Gemeenteplein en de buste van Ludwig van Beethoven in de pastorietuin (origineel in Villa Lucie) zijn werken van zijn hand. Aan het voormalige gemeentehuis van Nederokkerzeel prijkt nog het door Luc ontworpen gemeentewapen.

Luc Mathijs met "het Witloofboerke", waarvoor zijn schoonvader 'Bertus Joinkes' model stond.

Don Camillo in Nederokkerzeel ²²

Pastoor Robberechts was zeker geen heilige, maar had het hart wel op de juiste plaats.

Zijn Vlaamse overtuiging stak hij niet onder stoelen of banken. Ook was hij een fervent voorstander van het vrij onderwijs en hij liet dat vanaf de preekstoel ook duidelijk blijken.

Zijn treffende gelijkenis met Fernandel, die in heel wat films de rol van Don Camillo vertolkte, en zijn bijwijlen gespannen verhouding met de plaatselijke burgemeester leverden pastoor Robberechts de bijnaam Don Camillo op.

Men kan zonder overdrijving stellen, dat er eind de jaren zestig een heuse schoolstrijd woedde in Nederokkerzeel. Zoals altijd lagen hieraan bepaalde oorzaken ten grondslag en was er ook een aanleiding, de spreekwoordelijke druppel die de emmer deed overlopen.

In Kampenhout was er in 1960 een rijksmiddelbare school (vandaag *Ter Bronnen*) gekomen, waar ouders en leerlingen van heel wat faciliteiten konden genieten. Ook vanuit Zaventem en Brussel ontstond er geduchte concurrentie, zodat ouders hun kinderen ook daarheen stuurden. Bovendien hadden betere busverbindingen ervoor gezorgd, dat Nederokkerzeel stilaan uit zijn isolement werd verlost. Ontwikkelingen die ertoe bijdroegen, dat het leerlingenaantal zowel in de gemeente- als in de zustersschool sterk begon te dalen.

De 'misters' en de 'uffrave', het onderwijzend personeel, moesten kinderen gaan ronselen uit puur lijfsbehoud, om hun baan zeker te stellen.

De gemeentelijke overheid, in samenspraak met het nieuwe schoolhoofd Frans Vanbedts, ging ertoe over, ook 'maiskes' toe te laten tot de gemeenteschool, gemengd onderwijs dus, de enige manier om het tij te keren en de school van de ondergang te redden.

Dit alles tot grote verontwaardiging van pastoor Robberechts, die zich in zijn positie aangetast zag.

²² *'Don Camillo en de Kleine Wereld'* is de naam van de eerste van een serie satirische verhalenbundels over de vermakelijke verwickelingen van een dorpspastoor, een communistische burgemeester en de rest van het dorp, geschreven door de journalist en schrijver Giovannino Guareschi. Deze boekenreeks werd ook verfilmd met Fernandel als de beroemde pastoor. (Wikipedia)

Op een oktoberzondag in 1968 -het jaar van de studentenrevoltes overal ter wereld, Leuven Vlaams!, de Praagse Lente, een keerpunt in de geschiedenis met grote omwentelingen allerwegen- beklom de pastoor de kansel en gebeurde er iets wat nog nooit was vertoond in *Okkeziels tempel*.

Tijdens de preek viel pastoor Robberechts scherp uit tegen de gemeentelijke overheid, die in zijn ogen 'zijn' katholieke meisjesschool de doodsteek had toegebracht. Publiekelijk stelde hij deze gang van zaken aan de kaak.

Tot grote ontsteltenis van pastoor en kerkvolk echter stond Cyriel Quisthoudt (1932-1978) op, iemand die rechten had gestudeerd, nam het woord en wees de pastoor erop, dat hij zich niet met politiek had te bemoeien en dat het niet aanging, mensen -zijn parochianen nota bene- in het openbaar te beschuldigen van afvalligheid.

Met dat al werd Nederokkerzeel willens nillens opgenomen in de vaart der volkeren, want hier was gebleken dat mensen niet meer zonder meer alles slikten en dat ook leken het woord konden nemen en hun mening kenbaar maken.

Pastoor Robberechts moest dit alles met lede ogen aanzien.

Er was al zoveel veranderd sinds het concilie. Heilige huisjes, quasi '*de goddelijke ordening der dingen*', stonden op instorten.

Een onderhoud op de pastorie en een brief naar het bisdom konden helaas niet verhinderen, dat het tussen burgemeester Constant Peremans (1952-1976) en de pastoor nooit meer goed kwam.

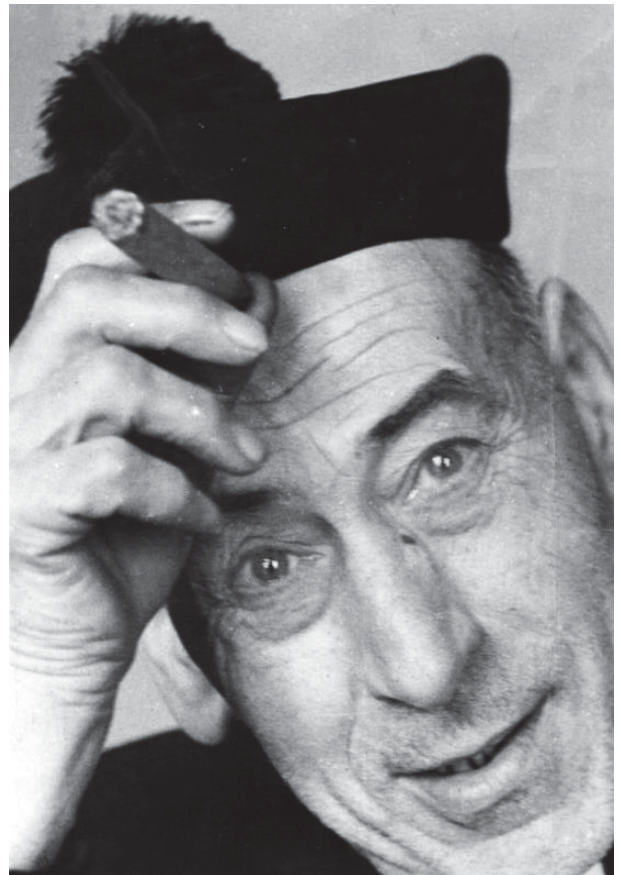
En de parochianen? Naast een zwijgende meerderheid bleven er twee kampen over: een *clan pro-burgemeester* en een *clan pro-pastoor*, een situatie die vanzelf verdween, toen de pastoor enkele jaren later vertrok.

Voortaan had Nederokkerzeel een lagere school, waarvan de gemeente de inrichtende macht was, terwijl de kleuterschool bleef ressorteren onder de bestaande inrichtende macht.

Vandaag is dat de vzw Onderwijsinrichtingen Zusters der Christelijke Scholen van Vorselaar, regio Keerbergen.

Of de pastoor door deze kwestie een smet op zijn blazoen had gekregen? In ieder geval had hij laten zien, mens te zijn met alle consequenties van dien.

Onbegrip, meningsverschillen en misverstanden behoren nu eenmaal tot het leven, dus ook tot dat van een priester... In zoverre was pastoor Robberechts nog zoveel meer dan dat we hem zouden vastpinnen op dit incident!

Don Camillo pur sang ...

Dree Peremans sr. schreef in dit verband:
«Alle clichés die je over een landelijk dorp kunt bedenken zijn royaal van toepassing [op Nederokkerzeel – JV]. *Vetes tussen pastoor en burgemeester? Reken maar van yes, en ik kan het weten want mijn vader was die burgemeester.*»²³

²³ Dree Peremans sr., *Naar de bronnen van de folk*,

sommigen menen te weten dat de pastoor op zondag nooit preekte, tenzij om reclame te maken voor het vrij onderwijs, wat hem niet altijd en door iedereen in dank werd afgenomen.

In zijn eerste tijd in Nederokkerzeel -de repressie was in volle gang- deed pastoor Robberechts al meteen van zich spreken, toen de sacramentsprocessie een huis passeerde waar een strooien pop aan een lantaarnpaal was bevestigd om de bewoner, die tijdens de Duitse bezetting 'fout' was geweest, zo aan de schandpaal te nagelen. Pastoor Robberechts eiste dat de pop op staande voet zou worden weggenomen. Zo niet, dan zou de processie rechtsomkeert maken en terugkeren naar de kerk. De pop werd inderhaast neergehaald en de pastoor had ethisch correct gehandeld, maar werd -aldus onze zegsman- waarschijnlijk ook geleid door zijn Vlaamsgezindheid.

Robberechts' gezindheid kwam ook tot uiting in 'Het Breekijzer', een culturele vereniging, halverwege de jaren vijftig gesticht met als doel, de verfransing rond Brussel een halt toe te roepen. Het ging om een soort van studentenclub, die zich o.a. met volksdansen bezig hield.

Theo en Lode Gielens (Nederokkerzeel) en verschillende leden van de families Luysterborg (Berg) en Peeters (Boekes) maakten er deel van uit.

Genoemde personen waren ook bij de studentenclub *Endivia*, waarvan studenten uit de hele omtrek lid konden worden. Bekende figuren als Wilfried Martens en Vic Anciaux kwamen naar hier om spreekbeurten te houden.²⁴

In het boek met de wekelijkse afkondigingen vindt men vele malen de notitie 'D.N. [= deze namiddag] *geen lof*'.²⁵

Berchem, 2006, blz. 18-19.

²⁴ Getuigenissen door Hubert Boone, Jeanne en Theo Gielens op 04.08.2015. Tevens getuigenis door Jos Peremans (Antwerpen) per e-mail van 07.08.2015. E-mails van Theo Gielens op 10 en 11.08. 2015.

²⁵ *Het lof* is de benaming voor een katholieke gebedsdienst met zang, waarbij het Allerheiligste (de heilige Hostie na de consecratie) aanbeden wordt. De gewoonte van het lof houden dateert uit de 13de eeuw

En als er dan toch lof was, dan gebeurde dat vaak in zeven haasten, want de pastoor moest naar de schieting, een sport waarvan hij als boogschutter een fervent beoefenaar was. Oudere mensen herinneren zich nog de liggende wip in de parochiezaal.

André Gielens²⁶, lid van de toenmalige koninklijke fanfare Sint-Stephanus, vertelde hoe de pastoor destijds tijdens de jaarlijkse herdenking van de

en werd gedurende de volgende eeuwen wijd verspreid op zondagen en kerkelijke feestdagen. Gebruikelijke gezangen tijdens het lof waren de beroemde hymnen die worden toegeschreven aan Thomas van Aquino: *Adoro te devote en Tantum Ergo*. Het lof eindigde altijd met de zegen met het Allerheiligste. Na 1965 nam deze gewoonte op vele plaatsen af en verdween ze geheel uit de parochiekerken. (Wikipedia)

²⁶ Door André Gielens, Tiendeschuurstraat 78, aan de schrijver verteld op 16.07.2015.

gevallen op 11 november het lof een half uur eerder liet beginnen.

Dit om tijdig in het Laerehof op de Kampelaar te kunnen zijn, waar de schieting begon.

De boogschutters onder de muzikanten moesten echter nog spelen op het kerkhof aan het monument voor de gevallen en noodgedwongen de toespraak van de burgemeester aanhoren. Wanneer ze dan eindelijk op de Kampelaar arriveerden, natuurlijk rijkelijk te laat, stond meneer pastoor hen al met enig leedvermaak op te wachten!

Maria Leonia Vanhoegaerden (1883-1972), weduwe van Henri Vannoppen, beter bekend als 'Nie van Paikke', die een kruidenierswinkel hield aan de Statiestraat, nu Kouterstraat in Erps-Kwerps, herinnerde zich, hoe de boogschutters van Nederokkerzeel, onder wie de pastoor, 's zondags naar de herberg van Piet Elsen kwamen om aan de liggende wip hun favoriete sport te bedrijven.²⁷

Het Okkezielse drietal noemde zich *Fra-Re-Wie*, een afkorting van Frans Robberechts, Re (Desiderius) Rijdams en Wie (Louis) Slegers.

Elke zondagavond legde pastoor Robberechts een kaartje met de leden van de kerkfabriek. Tot hen behoorden *Mon den boer* (Meeus), Mandus Nys en Bernard Schoovaerts.

Bij voorkomende begrafenissen kwam de pastoor van Berg assisteren, hetgeen omgekeerd ook het geval was.

Oud-koster Jef Van Hoof²⁸ schreef, hoe hij bij een

²⁷ Mededeling door Henri Vannoppen, historicus te Erps-Kwerps, op 30.06.2015 aan de schrijver van dit opstel.

²⁸ Jef Van Hoof, geboren te Berg op 28.07.1923, gehuwd met Justine Van Boxel (+2006), was van 1944 tot 1982 koster in Berg, waar hij overleed op 25.06.2011. Uitmuntend verteller en kenner van plaatselijke toestanden. Typeerde pastoor Robberechts als volgt: 'één van de beste mensen die ik in mijn loopbaan heb meegemaakt. Hij was 4 à 85 jaar, toen hij nog jongere pastoors ging vervangen.'

Koster
Jef
Van Hoof.

sterfgeval altijd met de fiets naar Nederokkerzeel moest om de pastoor te waarschuwen. Telefoon was er in die tijd nog niet.

Het spreekt vanzelf, dat na afloop van zo'n lijkdienst de wijnkelder werd aangesproken. Het kon er vanaf, men gunde zich iets en er was ook meer tijd dan vandaag.

De uitvaarten verliepen altijd volgens een vast stramien. Veel voorbereiding kwam daar niet bij te pas, of het zou het 'hangen van de rouw' moeten zijn. Al naar gelang het uur van de plechtigheid -en dat had weer te maken met de financiële draagkracht van de overledene- moesten er rouwdoeken worden opgehangen en werden er dito kaarsen gebrand. Van standsverschil gesproken ...

Van enige inbreng van familie, vrienden of bekenden was toen nog totaal geen sprake. Het enige persoonlijke was eigenlijk het bidprentje, waarvan boze tongen beweerden dat daar enkel leugens op stonden. *Liegen als een doodsprentje*, zo luidde de gevleugelde uitdrukking. Anderzijds bestond er ook de uitdrukking 'over de doden niets dan goeds'.²⁹ Voor het drukken van de prentjes zorgde de koster.

Kerkzangers op het hoogzaal te Nederokkerzeel.
Van links naar rechts: Jules Goovaerts ('de Pee')
(1919-1984), koster Ferdinand Bohets (1920-
1986), Georges Peeters (1923-2003).

In Nederokkerzeel was dat Ferdinand Bohets (1920-1986), die 'het Lemmens' in Mechelen had gedaan en de koster van Berg harmonieeler bijbracht om de kerkelijke gezangen op het orgel te kunnen begeleiden.

²⁹ *De mortuis nil nisi bene*. Latijns citaat: Van de doden niets dan goeds. Toegeschreven aan Chilo.

Legendarisch was het 'proficiat' van koster Bohets voor zijn chef na elke misviering. Soms moest hij de pastoor wel aanmanen, zijn traktement toch niet te vergeten, want administratie -paperassen- was niet de sterkste kant van de zielenherder: *'Meneer pastoor, ik heb vijf kinderen en die moeten ook te eten hebben'*, aldus de koster tot zijn baas. Waarop uitbetaling alsnog volgde. Ook moet de pastoor een slechte belastingbetaler zijn geweest, gezien het feit dat er elk jaar een deurwaarder verscheen wegens de 'verhaalbelasting'.

Gastvrij en sociaal bewogen

Iemand die gedurende tien jaar gastvrijheid mocht genieten op de pastorie, is mevrouw Koeck-Scheers, in het dorp beter bekend als *juffrouw Jeanne*, 20 jaar directrice van de plaatselijke kleuterschool, vandaag 't Okkerzeeltje'.³⁰

Aangezien Nederokkerzeel in de jaren vijftig vanuit Mechelen moeilijk bereikbaar was met het openbaar vervoer, werd de pastorie haar kosthuis. Zij weet nog uitvoerig te vertellen over de gang van zaken aldaar. Van nabij maakte zij mee, hoe de parochieherder als een van de eersten in Nederokkerzeel over een auto beschikte. Sociaal bewogen als hij was, werd hij vaak 's nachts geroepen om mensen naar het ziekenhuis te brengen.

De pastoor fungeerde ook zo'n beetje als het Wit-Gele Kruis. Hij kon spuiten zetten en hij was het ook die de mensen in een tijd dat officiële rijlessen nog niet bestonden, de rijkunst bijbracht. Ook zijn eerste televisietoestel stond aanvankelijk ter beschikking van de gemeenschap. Ooit nam hij een zwart-witfilm op over het dorpsleven in Nederokkerzeel. Een kopie daarvan is vandaag nog in het bezit van heemkring Campenholt.³¹

Het leven op een dorpspastorie was in de jaren vijftig, vergeleken met vandaag, nog vrij primitief. De sleutel lag altijd 'onder 't blékske' en de mensen kwamen via het tuinpoortje aan de

³⁰ Persoonlijke herinneringen van Jeanne Koeck-Scheers, Oude Brusselsebaan 1 te Nederokkerzeel, de schrijver in het voorjaar 2014 verteld. Aanvullend gesprek op 30.06.2015.

³¹ Mededeling door Marcel Andries op 18.07.2015.

Bogaertstraat binnen. De hoofdingang, toen nog met ruime voortuin en poort, werd eerder zelden gebruikt.

's Winters werd er in de woonkamer een zinken kruikje, voorzien van een koperen stop, met warm water gevuld en met een dweil omwikkeld mee naar bed genomen om het enigszins warm te hebben.

En voor wie 's nachts naar het toilet moest, was er op elke kamer een emmer aanwezig. Soms kwamen er ook paters uit Leuven logeren op de pastorie. Die bleven dan enkele dagen in de parochie om biecht te horen en te preken. Omdat de mensen hun pastoor kenden en hij hen natuurlijk, was er voor de grote feestdagen gewoonlijk een *'vreemde biechtvader'* ter beschikking. Dat moest de drempel om zonden te belijden wat verlagen.

Juffrouw Jeanne herinnert zich, hoe zij 's nachts ooit vreemde geluiden hoorde op de kamer van een minderbroeder-kapucijn. Deze was namelijk bezig, zichzelf te kastijden met een zweep, een praktijk die toen nog tot het kloosterleven behoorde: het zondige lichaam moest door zelfkastijding in toom worden gehouden om de geest te kunnen verheffen.³²

Al de jaren door onderhield Robberechts hechte banden met zijn familie.

In 1968 schreef hij nog naar Londerzeel: *'Als U komt, breng dan maar veel nieuws mede over al de neven en nichtjes, die wonen van Grimbergen tot Londerzeel, want al zijn we pastoor en lang van huis weg, toch zitten we nog met sterke vezels vast aan de familie.'*

Heel wat nichtjes en neven kwamen hun vakanties doorbrengen op de pastorie, waar zij altijd gastvrij werden onthaald.

³² Zelfkastijding is het zichzelf pijn doen. Dit wordt vaak gedaan uit religieuze overtuiging en wordt ook wel ascese genoemd. De rooms-katholieke Kerk kent onder andere het *silicium*; dit is een band van metalen ringen, voorzien van haakjes die naar binnen gekeerd zijn. Deze band wordt om het bovenbeen gedaan en veroorzaakt pijn. Deze pijn is een soort boetedoening voor de kruisiging van Jezus. Daarnaast kent de Kerk onder andere de gesel ook om zichzelf op de rug te kastijden en een boetehemd. (Wikipedia)

*De pastorie te Nederockerzeel ten tijde van pastoor Frans Robberechts.
(origineel in het bezit van de heemkring Campenholt)*

Afscheid en levensavond (1971-1986)

In 1971, pastoor Robberechts was toen 75 jaar, nam hij zijn emeritaat.

Met zijn zuster Mathilde verhuisde hij naar het schoolhuis aan de Bogaertstraat om daar van een welverdiende rustperiode te genieten.

Missionaris van het Heilig Hart, pater Denis De Cock (1911-1995), tot dusver onderpastoor in Kampenhout, werd zijn opvolger. Op zondag 31 oktober 1971 was zijn installatie.

Emeritus-pastoor Robberechts vierde in 1973 zijn gouden priesterfeest, waarbij de fanfare van Westrode voor de muzikale opluistering zorgde.

Tien jaar later - 28 mei 1983 - mocht de pastoor nog zijn diamanten priesterjubileum vieren. De familie had zowaar voor een feestgids³³ gezorgd. Daarin de levensbeschrijving van de jubilaris met interessant materiaal om uit te putten.

³³ Feestgids ter gelegenheid van het diamanten ambtsjubileum van pastoor Robberechts op 28.06.1983. Daarin een chronologie van zijn leven als rijke bron van informatie.

Frans Robberechts blikt op de laatste bladzijden van de feestgids terug op zijn leven en doet dat met een diepzinnige mijmering, waarin hij iets van zijn innerlijk leven prijsgeeft. Interessante tekst om dit opstel mee af te ronden:

«Zolang het enigszins kon, Heer, ben ik in dienst gebleven. Ik ben nu een heel stuk over de tachtig. Over mijn leven zou ik een boek kunnen schrijven. Over de duizenden mensen die mij werden toevertrouwd. De jongeren aan wie ik les mocht geven. De kinderen die ik heb onderwezen. De gezinnen en de zieken die ik gediend heb in de drie parochies waar ik onderpastoor, kapelaan en pastoor was.

[...]

Als pastoor heb ik jaren lang mogen werken als goede herder. Die bezorgd is om zijn mensen. Om hun vreugden en verdriet. Die blij was, wanneer hij kinderen mocht dopen. Die pijn had, wanneer hij zijn mensen naar hun laatste rustplaats begeleidde. Die geleden heeft onder kritiek en tegenwerking.

[...]

De vele mensen die ik ontmoet heb, denken misschien af en toe nog aan mij. Enkelen komen mij opzoeken voor een gezellig praatje. Ik ben een eenzaam mens, Heer, maar gelukkig. Mijn krachten verminderen. Het geheugen is niet zo fris meer als weleer. Vlug vermoeid en stramme benen. Alle kenmerken van de ouderdom heb ik aanvaard. Wanneer ik mensen uit het dorp ontmoet lachen ze wanneer ik vriendelijk groet. Ze begrijpen dat mijn verschijning herinnert aan de vroegere tijd. Dit is alles wat mij nog rest, Heer.

[...]

Helemaal onthecht en arm wil ik voor U verschijnen. Tevreden omdat ik mijn talenten in dienst van uw liefderijk niet onder de grond heb gestopt. Blij dat nog zovele mensen van mij houden. Gelukkig om de vele attenties van de familie voor hun 'Nonkel Pastoor'. Dankbaar om de goede zorgen van mijn zuster, reeds zovele jaren. Erkentelijkheid omdat al deze mensen in mijn vriendelijkheid en gebed behoefte hebben aan U.»

Zijn laatste levensdagen bracht de pastoor door in het woon- en zorgcentrum *Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes* te Erps. Daar verbleef hij van 30.05.1985 tot 16.04.1986.

Op 02.05.1986 overleed Frans Robberechts, in zijn 90ste levensjaar, in het Imeldaziekenhuis te Bonheiden.

Enkele dagen later, 07.05.1986, vond hij, na de uitvaartplechtigheid in de kerk van Westrode, zijn laatste rustplaats in het familiegraf op de begraafplaats van Westrode-Meise.

Met dank aan:

- Maurice Bohets voor inlichtingen en foto's;
- Hubert Boone voor de inlichtingen;
- André Gielens voor de inlichtingen;
- Jeanne en Theo Gielens voor de inlichtingen;
- Pol Hessels voor de technische bijstand;
- Jeanne Koeck-Scheers voor inlichtingen en foto's;
- Luc Mathijs voor de inlichtingen;
- Jaak Ockeley, historicus te Asse, voor de inlichtingen;
- Roger en Elza Peeters-Eyckmans voor inlichtingen en foto's;
- Dree Peremans sr. (Frankrijk) en Jos Peremans (Antwerpen) voor de inlichtingen;
- Kris Robberechts (Kampenhout), Leo en Marcel Robberechts (Wolvertem) voor inlichtingen en foto's;
- Willy Schoevaerts voor intensief speurwerk in kranten en tijdschriften;
- André en Marieke Slegers-De Greef voor inlichtingen en foto's;
- Olivier Soil, medewerker Molenstee, voor de foto van Luc Mathijs met het Witloofboerke;
- Gerrit Vanden Bosch, archivaris bij het aartsbisdom te Mechelen;
- Gaby Vanhee voor de karikatuur van kardinaal Mercier;
- Dirk Vanhoof voor het nazien van de tekst op taal, stijl en spelling;
- Henri Vannoppen voor adviezen en inlichtingen;
- Geert Vissenaekens voor inlichtingen en foto's.

<p>Priester zijn dat gaat te boven al wat iemand denken mag God in al zijn werken loven mensen helpen nacht en dag. G.G.</p> <p style="text-align: center;">+</p> <p style="text-align: center;">Vroom aandenken aan</p> <p style="text-align: center;">Z.E.H. Frans ROBBERECHTS</p> <p>Hij werd geboren te Westrode - Wolvertem op 8 september 1896 en is govruchtig overleden in het Imelda ziekenhuis te Bonheiden op 2 mei 1986, gesterkt door het sacrament der zieken.</p> <p>Hij mag gerust gesteld worden op de rij van grote priesters. Hij werd priester gewijd op 20 mei 1923, werd leraar in het college te Nijvel, onderpastoor te Sint-Katharina-Lombeek, stichtte de Hellige Familieparochie te Asbeek, werd later pastoor te Nederokkerzeel waar hij op rust ging in 1971 om tenslotte zijn leven te beëindigen in het rusthuis O.L. Vrouw van Lourdes te Erps-Kwerps.</p> <p>Overal is hij een noeste werker geweest, een vroom priester die zijn kerk en zijn volk buitengewoon liefhad.</p> <p>Het overlijden van zijn goede en zorgzame zuster Mathilde, is voor hem een groot verlies geweest. Met veel moed en vertrouwen in de Heer heeft hij deze beproeving aanvaard.</p> <p>Bij het afnemen van zijn krachten werd het alleen-zijn een zware opgave, en hij werd opgenomen in O.L. Vrouw van Lourdes Rusthuis te Erps-Kwerps. Talrijke bezoeken van zijn familie en van vele vrienden brachten vreugde in deze tijd van eenzaamheid.</p> <p>De laatste veertien dagen in het ziekenhuis</p>	<p>kwam hij nader tot de Heer. « Ik ga bij Mathilde ». Meer nog dan hij het zich liet ontvallen, heeft hij er naar getracht. Zeits laatste ogenblikken heeft hij bewust afschild genomen met een uitdrukking van : « Ziet gij ook daar die stoet met al die bloemen, zij komen mij halen ». Zo is hij in stilte, maar in volle overgave van ons heengegaan met een boodschap voor ieder goed mens : werk hard, geef veel liefde, en vertrouw op de Heer.</p> <p>Beste broer, ik ben u dankbaar voor alles wat gij voor mij deed en ik vergoet u zeker niet in het hiernamaals.</p> <p>Lieve neven en nichten, hoe dikwijls zijn jullie niet komen aankloppen bij - nonkel pastoor -. In de vakanties waren jullie te gast op de pastorij, en zovelen onder u heb ik het huwelijks sacrament toegediend. Later kwamen de achterneefjes en -nichten die ik door het doopsel aan de Heer heb opgedragen. Steeds mocht ik deel uitmaken van de hechte familieband die onder u bestaat. Het is mijn grote wens : blijft deze onderhouden en denk nog dikwijls terug aan die fijne momenten die we samen mochten beleven.</p> <p>Goede vrienden allemaal, door uw geloof en vertrouwen in mij, is mijn taak als priester uitgegroeid tot mijn levenswerk. Ik vraag u enkel voor mij te willen bidden opdat de Heer mij genadig weze.</p> <p>« O Heer, blijf bij mij want het wordt avond ».</p> <p style="text-align: center;">De families ROBBERECHTS en VAN CAESBROECK</p> <p style="text-align: center;">danken u voor uw gebed en uw blijken van kristelijke deelneming.</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Drukkerij De Vroede - Fr. Spinnael</p>
--	--

Werken der heiligen. — Over eenigen tijd hebben wij gemeld dat een onderwijzer met God en met vuile driften aangehouden werd voor aanslagen op de zeden. Het is de genaamde Karel Lahy, 23 jaren oud, wonende te Wolverthem.

Dit broerken met korten rok is eergister door de rechtbank tot 15 jaren gevang en 5 jaren beroofd van zijne burgerlijke rechten.

Wat moet er met dergelijke meesters in de scholen gebeuren?

Vooruit 08.11.1886 blz. 2

["broerken": oude schimpnaam voor een broeder (een samentrekking van "broeder" en "boerken"), die zich in de katholieke scholen (meestal gekleed in een zwarte soutane, een "rok") met de opvoeding van de leerlingen bezig hield.]

Buitenland.

BELGIË

Op een wandeling naar Meysse ontmoette de koning van België een fietsrijder. Deze wilde groeten, doch van zijn fiets springend, om den groet zoo deftig mogelijk te doen, viel hij met wiel en al om en rolde tot voor de voeten des konings. Deze laatste lachte hartelijk en maakte de opmerking, dat zelfs een ontmoeting met den koning den burger zijn evenwicht niet mag doen verliezen. Het geval werd verteld, de nieuwsgierigen bleven staan op de plaats, waar de „ontmoeting” plaats had; men vertelde, dat Z. M. door den wielrijder was omver gereden en te Brussel sprak men zelfs van een aanslag!

Provinciale Noordbrabantsche en Hertogenbossche Courant 05.09.1896 blz 2

— **O die vrouwen!** — Gisteravond, 11 uren, werd een inwoner van Meysse in een hotel der Kruisvaartenstraat door eene vrouw, van 25 tot 30 jaar oud, ontlast van zijnen portemonnaie, eene blangrijke som inhoudend. De man ging in het commissariaat vertellen hoe hij gevaren was.

Het Laatste Nieuws 10.12.1905 blz. 2

[Om dit voorval misschien beter te kaderen: deze Kruisvaartenstraat (Rue des Croisades) in Sint-Joost-ten-Node was en is een straat in de onmiddellijke omgeving van het Brusselse Noordstation — vroeger was dit straatje berucht om de aanwezigheid van een hele reeks passagehotels en talrijke dames die er hun charmes plachten te verhuren.]

De manslag te Wolverthem

Twee landbouwers van Wolverthem, Frans Thielemans en Lodew. Smets leefden in oneerigheid, zoodat zij malkaar uitschedden telkens ze er gelegenheid toe hadden. Den 3 Juni, 's avonds, bevonden ze zich in eene herberg. Zonder twisten verliet de een na den ander de herberg, doch 's anderdaags vond men Thielemans half dood in eene gracht. Hij had over gansch het lichaam kneuzingen ontvangen.

Naar huis overgebracht, kwam hij terug te been, dank aan goede verzorging. Hij kloeg dan Smets als zijn aanvaller aan. Deze werd aangehouden en legde weldra bekentenis af.

Vervolgd wegens slagen en verwondingen, verscheen Smets gister voor de boetstr. rechtbank en zag zich, tot groote verbazing van allen, slechts voorwaardelijk slechts voorwaardelijk veroordeelen tot vijf maand gevangenzitten, en tot betalen van 3000 frank schadeloosstelling aan zijn slachtoffer.

Het Laatste Nieuws 20.05.1906 blz. 3

— **Geheimzinnige zaak.** — Boeren van Meysse ontdekten maandagmorgen op een veld alhier een man uitgestrekt in zijn bloed liggen.

M. Hermans, officier van politie, deed hem overbrengen naar het gasthuis, waar hij verklaarde De Wit te heeten, lantaarnontsteker, Fransmanstraat, 164.

Hij zegde dat hij aangevallen werd door een kerel, die op hem een gewerschot loste en hem trof in den schouder.

Het schijnt echter te blijken, dat de man een wildstrooperstochtje ondernomen had en zich bij toeval kwetste.

Het onderzoek wordt voortgezet.

De toestand van den gewonde is zeer onrustwekkend. P.

Het Laatste Nieuws 21.06.1898 blz. 3

Rossem. — Tusschen woensdag en donderdag nacht zijn dieven langs eene zijdeur in de kerk van Rossem gebroken en hebben er 9 offerblokken geleedigd.

Nieuws van den Dag 29.08.1897 blz.2

Drama te Wolverthem.

De Kerstnacht is in de gemeente Wolverthem door een bloedig feit gekenmerkt, dat als volgt verhaald wordt.

De gebroeders Mertens, landbouwers, die met hunne moeder te samen wonen, bevonden zich in eene herberg, waar zij twist kregen. Een hunner, ten toppunt van woede gekomen, nam een revolver en loste vier schoten op zijnen broer.

Het derde schot trof dezen in den arm.

Het parket van Brussel is ter plaatse geweest en heeft den pleger der moordpoging aangehouden.

Handelsblad 27.12.1890 blz. 1

Een degelijke werking van onze VZW garanderen, het kost allemaal handenvol geld.
En het lidgeld alleen dekt deze kosten natuurlijk niet.
Daarom zijn we onze sponsors, die ons financieel en logistiek willen steunen, zeer erkentelijk.

**Interesse om ons gezamenlijk erfgoed ook een hart onder de riem te steken?
Of gewoon te tonen dat je de doelstelling van onze kring een warm hart toedraagt?
Neem dan gerust contact op met ons via erfgoedberla@live.com**

Als sponsor word je een heel jaar lang op onze website, in al onze publicaties en in al onze nieuwsbrieven en flyers vermeld. En die hebben momenteel een oplage hebben van meer dan 1300 emailadressen.

Bijkomend worden er tot 300 papieren exemplaren van dit alles bij vrije beroepen, rusthuizen, culturele centra, in het gemeentehuis en bibliotheek enz. verspreid.

Vanaf een sponsoring van € 100 is de sponsor vrij om een banner of een reclamebord op een van onze jaarlijkse evenementen te zetten. We vragen wel dat de sponsor dan zelf instaat voor de aanlevering en de plaatsing. En ter info: tijdens het jongste evenement - de opendeurdag van het "oud-gemeentehuis van Wolvertem" - waren er maar **liefst 600 bezoekers!**

Als kers op de taart wordt bij sponsoring de opmaak gratis door onze graficus gedaan, eventueel wordt er ook een rechtstreekse doorklikmogelijkheid of QR naar jouw eigen website voorzien.

We leveren natuurlijk een betalingsattest af dat je voor inbreng in de algemene onkosten van jouw bedrijf kan gebruiken.

Jan, Dirk, Hedwig
Het Berla-sponsorteam.

**SPONSORS
GEZOCHT**

Bezoek onze Facebook pagina,
je vindt ze op <https://www.facebook.com/erfgoedberla>

facebook

erfgoedkring vzw

*speciaalzaak sinds 1912
voor alcoholische dranken,
rookwaren en geurlampen*

HUIS WILLEMS

**Sint-Amandstraat 9
1853 Strombeek-Bever**
tel. 02.267.78.90

 M
timaya

BROOD EN BANKETBAKKERIJ

Hoogstraat 87 - 1861 Wolvertem
02 310 55 68 - bartdenbakker@telenet.be

Van Ossel
Keukens, badkamermeubelen & inbouwkasten

Wilgenlaan 17 bus1
1861 Wolvertem (Meise)
Tel: 02/269.91.02

E-mail: van.ossel.keukens@telenet.be

www.vanosselkeukens.be

ilwa

D en beiaard
TAVERNE - RESTAURANT

keuken open van 12u tot 22u - woensdag gesloten - open op feestdagen
Brusselsesteenweg 48 - 1860 Meise - 02 269 70 04

Banden Roelants
Merchtemsesteenweg 154
1861 Wolvertem (Meise)
Tel: +32 (0)2 269 11 99
Fax: +32 (0)2 269 62 11
E-mail: info@bandenroelants.be

Aanbevolen door
leasingmaatschappijen

personen- en vrachtwagenbanden | wieluitlijning | motor- en competitiebanden | batterijen | alu velgen

Mechelen. Hof van Palermo (15de eeuw). Voormalige residentie van Jan II Carondelet, raadsheer van de Grote Raad van Mechelen. Project in uitvoering 2016.

- Bouwhistorisch onderzoek
- Materiaaltechnisch onderzoek
- Diagnostisch onderzoek
- Restauratiebestekken
- Waardestellingen
- Beheersplannen
- CHE rapporten
- Laboanalysen
- Georadar
- Dendrochronologie
- 3D scanning

Johan Grootaers

ERFGOEDEXPERTISE

Johan Grootaers Erfgoedexpertise comm. v.
Fonteinstraat 38, B-3050 Oud-Heverlee
www.johangrootaers-erfgoedexpertise.be
e-mail: monumentaerfgoed@ymail.com • Tel. 0492 65 64 38

Meditation is not escaping from life, it is escaping into life O S H O

Uit sympathie

Lid van de Raad van Bestuur Berla

Erfgoedteam Berla Meise zoekt:

Ben je goed in coördineren en inschatten en agenda's opstellen?

Je kan activiteiten op een structurele wijze inplannen en je kan vlot met onze mensen in diverse werkgroepen zaken afspreken om de projecten nog mooier af te ronden? Een persoon die samen met een groep vrijwilligers de zaken nog beter laat draaien? Wel, dan ben jij net de constructieve collega die we zoeken!

Contact: Hedwig Begyn 0478 73 25 70

Onze vrijwilligers worden niet betaald, niet omdat ze waardeloos zijn maar omdat ze onbetaalbaar zijn.

Uw KBC-Verzekeringsagent, altijd een stapje voor!
Welkom bij KBC Verzekeringen

Zakenkantoor Van Campenhout te Wolvertem

VEILINGLAAN 12 - 1861 WOLVERTEM
T.+ 32 2 269 33 02 - F.+ 32 2 269 06 06

wim.van.campenhout@verz.kbc.be

<https://www.kbcagent.be/zvc>

Wij helpen u graag

- ▶ Verzekeringen voor u als particulier
- ▶ Verzekeringen voor uw beroepsleven en voor ondernemingen

4 redenen om klant te zijn bij KBC

Kies de zichtrekening die het best bij je past

Van gratis tot heel veel extra's. Open nu online en je krijgt dadelijk je rekeningnummer.

Simuleer je hypothecaire lening

Bereken in 2 minuten hoeveel je woonkrediet of hypothecaire lening kost.

Advies nodig? Op kantoor en...bij je thuis

Advies nodig en geen tijd om naar je kantoor te gaan? Met (video) chat staan onze experts voor je klaar tot 22 uur en op zaterdag tot 17 uur!

Wat is KBC Mobile?

Dé referentie in de banksector. Al meer dan een 600.000 klanten gebruiken KBC Mobile voor hun banktransacties. Download KBC Mobile nu!

KBC BANK WOLVERTEM
STATIONSTRAAT 2A 1861 WOLVERTEM

Els Verbruggen, kantoordirecteur 02 272 45 10

Onze nieuwe openingstijden

maandag	9u00 - 12u30
dinsdag	9u00 - 12u30
woensdag	9u00 - 12u30
donderdag	9u00 - 12u30
vrijdag	9u00 - 12u30

Op afspraak

maandag	9u00 - 18u00
dinsdag	9u00 - 18u00
woensdag	9u00 - 18u00
donderdag	9u00 - 18u00
vrijdag	9u00 - 18u00

Advies op afstand (telefoon-mail-videochat) kan voor particuliere klanten ook via het Regionaal Adviescentrum:

Regionaal Adviescentrum Vlaams Brabant - elke werkdag van 8u tot 22u & elke zaterdag van 9u tot 17u

Tel.: 016 43 13 60 vlaams.brabant@kbc.be kbc.be/videochat